

INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.
OBNOVLJEN 2003.

HR

HRVATSKA

RIJEC

BROJ 1060

11. KOLOVOZA 2023. CIJENA 50 DINARA

ISSN 1451-4257

9 771451 425001

Mladi iz Srbije u Lisabonu

»Vi ste nada jednog
drugačijeg svijeta«

SADRŽAJ

6

Rezultati Popisa 2022. o školskoj spremi, pismenosti i računalnoj pismenosti

Hrvati u Srbiji ispodprosječno obrazovani

8

Ravnatelj Instituta za hrvatski jezik Željko Jozić o prijedlogu Zakona o hrvatskom jeziku

Dvije važne novine

12

Dr. sc. Ognjen Radonjić, profesor Filozofskog fakulteta u Beogradu

Težak i teško popravljiv demografski slom

16

Program prekogranične suradnje Hrvatske i Srbije

Novi projekti za stara partnerstva

22

Predstavljanje bandaša i bandašice ovogodišnje *Dužijance*

Titula kojom se PONOSI

30

Rič pod đermom u Đurđinu

Večer posvećena biskupu Lajči Budanoviću

OSNIVAČ:

Hrvatsko nacionalno vijeće

IZDAVAČ:

Novinsko-izdavačka ustanova
Hrvatska riječ, Preradovićeve 11
24000 Subotica

UPRAVNI ODBOR:

Josip Stantić (zamjenik predsjednika),
Branimir Kuntić, Dragan Muharem,
Marko Tucakov, Krunoslav Đaković,
Josip Dumendžić i Tomislav Vuković

RAVNATELJ:

Ladislav Suknović
e-mail: direktor@hrvatskarijec.rs

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA:

Zlata Vasiljević (urednica@hrvatskarijec.rs)

REDAKCIJA:

e-mail: desk@hrvatskarijec.rs
Ivana Petrekanić Sič
(koordinatorka dopisne službe)
dr. sc. Jasminka Dulić
(novinarka, urednica političke rubrike)
Željka Vukov
(novinarka, urednica društvene rubrike)

• Davor Bašić Palković
(novinar, urednik rubrike kultura)
• Ivan Ušumović
(novinar, urednik sportske rubrike)
• Zvonko Sarić
(novinar)
• Jelena Dulić Bako
(novinarka)
• Suzana Darabašić
(novinarka dopisništva Srijem)

LEKTOR:

• Zlatko Romić

TEHNIČKA REDAKCIJA:

• Thomas Šujić (tehnički urednik)
• Jelena Ademi (grafička urednica)

FOTOGRAFIJE:

• Nada Sudarević

ADMINISTRACIJA:

• Branimir Kuntić
(tajnice@hrvatskarijec.rs)
• Zdenka Sudarević (distribucija@hrvatskarijec.rs)
• KOMERCIJALISTICA:
• Mirjana Trkulja (komercijala@hrvatskarijec.rs)

• TELEFON: ++381 24/55-33-55;

++381 24/55-15-78;

++381 24/53-51-55

• TEKUĆI RAČUN: 325950060001449230

• E-MAIL: ured@hrvatskarijec.rs

• WEB: www.hrvatskarijec.rs

• TISAK: Rotografika d.o.o., Subotica

List je upisan u Registar javnih glasila

Agencije za privredne registre Republike Srbije

pod registarskim brojem: NV000315

COBISS SR-ID 109442828

• CIP - Katalogizacija
u publikaciji Biblioteka
Matice srpske, Novi Sad
32+659.3(497.113=163.42)

Skeniraj
i preuzmi
aplikaciju

Tko gubi, a tko dobiva?

Godišnji državni proračun Cipra iznosi oko 26,2 milijarde američkih dolara. Sam podatak vjerojatno vam ne znači ništa i vjerojatno se pitate što je to uopće i važno znati.

Ali ako se tih ciparskih 26,2 milijarde dolara usporedi s gubitkom koji država Srbija bilježi zbog odlaska onih koji su otišli u potrazi za poslom i životom u uređenijoj državi onda se dobije približno ista brojka. Svake godine Srbija zbog masovnih iseljavanja izgubi jedan ciparski proračun. I nije to neka odokativna procjena, dana kako bi potkopala gospodarski napredak Srbije, već podatak dobiven zbrajanjem uloženog u odgoj i obrazovanje i dobiti koja je izgubljena jer su oni koji su otišli doprinose proizvodnji u nekoj drugoj zemlji.

Od same štete koja se da mjeriti izgubljenim dolarima još gore su posljedice masovnih migracija. Odlaze mladi i obrazovani, oni koji bi mogli biti nositelji razvoja, nositelji progresivnih ideja i promjena. »Zemlja gubi na demokratskom kapacitetu zbog odlaska visokoobrazovanih jer oni inzistiraju na svojim građanskim pravima i predstavljaju izvor kvalitete ponude za važne državničke poslove... Skupa gledano, u takvom okruženju opada potencijal promjena i stvara se politički plodno tlo za političku represiju i korupciju«, kaže u intervjuu za ovaj broj *Hrvatske riječi* **Ognjen Radonjić**. Izgleda vam poznato, zar ne?

Iz Srbije godišnje u prosjeku emigrira 48.000 ljudi, a skoro četvrtina ih je visokoobrazovanih, također su podaci koje doznajemo od profesora Radonjića.

Zanimljivo bi bilo vidjeti koliko je u tih 48.000 onih koji pripadaju nekoj od nacionalnih manjina, naročito onih čije putovnice širom otvaraju vrata Europske unije, koja je najčešće i krajnja destinacija iseljenika. I zanimljivo bi bilo te podatke usporediti s obrazovnom strukturom pripadnika nacionalnih manjina. Jer, kako je pokazao popis, (neočekivano) ispodprosječan broj visokoobrazovanih imaju Mađari i Hrvati, manjine čiji pripadnici u džepu imaju i putovnice svojih matičnih država koje im širom otvaraju vrata europskih zemalja, koje su i najčešće krajnja odrednica današnjih emigranata iz Srbije.

Z. V.

Hrvatski ministar vanjskih poslova dao podršku lideru HGI Adrijanu Vuksanoviću

»Nećemo dopustiti da Hrvati u Crnoj Gori ponovo budu meta javnih progona«

»Vuksanović ima bezuvjetnu potporu Hrvatske kao legitimni politički predstavnik tog naroda u Crnoj Gori«, poručio je Grlić Radman

Komentirajući optužbe prosrpskih medija i dijela bivših ministara u Crnoj Gori na račun lidera Hrvatske građanske inicijative (HGI) **Adrijana Vuksanovića** zbog čestitke povodom Dana pobjede i domovinske zahvalnosti i Dana hrvatskih branitelja, ministar vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske **Gordan Grlić Radman** je istaknuo da Hrvatska neće dopustiti da Hrvati i njihovi politički predstavnici u Crnoj Gori ponovo budu meta javnih progona.

Portali *Borba* i *IN4S* oštro su kritizirali čestitku Vuksanovića nazivajući ga »domoljubom« i »dokazanim srbo-mrscem« koji »slavi etničko čišćenje u 'zloglasnoj Oluji'«. Osuđuju i to što je on kandidat za ulazak u vladu »koji u svojim istupima veliča ratne zločine sunarodnika iz komšiluka«.

Vuksanović: Vrijednost hrvatskog naroda važnije od ministarskog mjesta

Predsjednik HGI Adrijan Vuksanović je, povodom medijskih objava u kojima se navodi da proslavlja *Oluju*, kazao kako nije spreman žrtvovati vrijednosti hrvatskog naroda zbog ministarskog mjesta, ističući da njegovo društvo nisu oni koji osporavaju pravo Hrvatima na slobodu i vlastitu državu.

»Ne ulazi se u vlast s onima koji na dan kada srebreničke majke sahranjuju svoju djecu organiziraju koncert u istoj Srebrenici. Mirne savjesti odričem se takve vlasti i ne treba mi«, poručio je Vuksanović u otvorenom pismu.

On je kazao da se protiv njega vodi intenzivna medijska i paramedijska kampanja zbog čestitke koju je uputio Hrvatskoj povodom 5. kolovoza – Dana pobjede i domovinske zahvalnosti i Dana hrvatskih branitelja. Napomenuo je da je do sada sam uvijek čestitao sve državne blagdane Crne Gore i Hrvatske, te da će to raditi ubuduće, bez obzira na uvrede i prijetnje koje prima.

On je istaknuo da rat u Hrvatskoj nije počeo *Olujom*, već da se njom završio.

»*Oluja* nije uzrok, već posljedica. Svaki rat ima nevine žrtve i u tome je jedna od njegovih tragičnosti, a najveći krivac je onaj koji ga je započeo. Politika **Slobodana Miloševića**, koja živi svoje proljeće u Crnoj Gori, donijela je ogroman broj žrtava od Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Kosova. Najviše je unazadila samu

Srbiju i njen narod. Nije hrvatska vojska bombardirala Kruševac, Čačak ili Beograd, nije prešla srpsku granicu, već obratno. Građani Republike Srbije su cvijećem ispraćali tenkove tzv. JNA u osvajačke pohode na međunarodno priznatu Republiku Hrvatsku. Nakon četiri godine protjerivanja, ubijanja i maltretiranja nesrpskog stanovništva na prostoru tzv. Krajine i nakon što je srpsko rukovodstvo odbilo sve mirovne ponude (uključujući i nakaradni plan Z-4) Hrvatska je imala prirodno, legitimno i legalno pravo da oslobodi svoj teritorij i doneše slobodu svojim građanima. Za svako poštovanje je 10.000 Srba koje je branilo svoju domovinu Hrvatsku od agresora iz Beograda. Uspjeh vojno-redarstvene akcije *Oluja* spriječio je da se u zaštićenoj zoni Bihać ne desi još jedna Srebrenica i još jedan genocid«, naveo je, među ostalim Vuksanović.

Grlić Radman: Ovo više nije 1991. godina

Grlić Radman je za portal *Analitika* rekao da ga ne iznenađuju napadi iz navedenih političkih krugova na Vuksanovića koji, kako kaže, prijateljskoj i susjednoj državi čestita službeni državni praznik.

»Tim praznikom se obilježava međunarodno legitimna i legalna hrvatska vojno-redarstvena akcija *Oluja*, koja je Hrvatskoj donijela mir, a u Bosni i Hercegovini stvorila temelje za Dejtonski mirovni sporazum, i koja je promijenila strateške odnose u ovom dijelu Europe. Sam gospodin Vuksanović je u svom otvorenom pismu to argumentirao objasnio«, istaknuo je Grlić Radman.

Komentirajući poziv bivše ministricе prosvjete, znanosti, kulture i sporta **Vesne Bratić**, upućen najozbiljnijem kandidatu za mandatara **Milojku Spajiću** da ne dozvoli ulazak u vladu Vuksanoviću zbog upućene čestitke, Grlić Radman je kazao da za građane Crne Gore ne bi bilo dobro da se Crna Gora politički vrati trideset godina unazad.

»Međutim, ovo nije više 1991. godina i Hrvatska neće dopustiti da Hrvati Crne Gore i njihovi politički predstavnici ponovo budu meta javnih progona«, poručio je on.

Grlić Radman je na kraju apostrofirao da Vuksanović ima bezuvjetnu potporu Hrvatske kao legitimni politički predstavnik tog naroda u Crnoj Gori.

H. R.

Pomoć građanima za saniranje štete

Vlada Republike Srbije usvojila je na sjednici 7. kolovoza Uredbu o utvrđivanju državnog programa pomoći i obnove oštećenih obiteljskih stambenih objekata u svojini građana uslijed djelovanja jakog olujnog vjetrova, grada i kiše tijekom srpnja, kojom su opredijeljena sredstva za isplatu državne pomoći.

Srbiju je između 19. i 22. srpnja pogodilo više olujno-grmljavinskih nepogoda praćenih jakim pljuskovima, olujnim udarima vjetrova na momente i orkanske jačine, kao i krupnim gradom veličine od dva do pet, lokalno i preko pet centimetara promjera.

Nevrijeme je izazvalo velika oštećenja, a ovom uredbom osigurana je bespovratna novčana pomoć za saniranje štete za oko 11.000 stambenih objekata u vlasništvu građana, kako je do sada utvrđeno temeljem izvještaja jedinica lokalne samouprave.

FOTO: JKP Zelenilo Sombor

Ova uredba stupa na snagu i prije zakonom utvrđenog roka kako bi se građanima čiji su objekti oštećeni, u što kraćem roku, pružila neophodna pomoć i osigurali osnovni uvjeti za funkcioniranje života i rada na pogođenim područjima.

Članovi Vlade usvojili su i Uredbu o utvrđivanju državnog programa pomoći i obnove porušenih obiteljskih stambenih objekata u vlasništvu građana uslijed djelovanja jakog olujnog vjetrova, grada i kiše tijekom srpnja, i njome su također opredijeljena sredstva za saniranje štete na deset porušenih obiteljskih stambenih objekata u vlasništvu građana.

To su objekti koji su svrstani u šestu kategoriju oštećenja, u skladu s Uputom o jedinstvenoj metodologiji za procjenu štete od elementarnih nepogoda, a prema do sada preliminarno prikupljenim podacima.

Stanje elementarne nepogode zbog nevremena koje je pogodilo zemlju proglašeno je na teritoriju 28 jedinica lokalne samouprave.

Ova uredba, kao i prethodna, stupit će na snagu prije zakonom utvrđenog roka kako bi se građanima čiji su objekti porušeni, u što kraćem roku, pružila neophodna pomoć i osigurali osnovni uvjeti za funkcioniranje života i rada na tim područjima.

Na sjednici je usvojen Zaključak o suglasnosti da se radi sprječavanja širenja, suzbijanja i iskorjenjivanja zarazne bolesti afričke kuge svinja angažiraju Ministarstvo obrane, Vojska Srbije i Ministarstvo unutarnjih poslova, kako bi pružili pomoć Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u primjeni i provođenju naloženih mjera za suzbijanje i iskorjenjivanje ove zaraze.

Postojanje zaraze je do 3. kolovoza potvrđeno u više od 1.600 gazdinstava u ukupno 38 općina, odnosno 13 upravnih okruga u Srbiji.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog

Poziv pripadnicima manjina da se prijave za policijsku obuku

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog pozvalo je pripadnike nacionalnih manjina u Srbiji da se prijave na natječaj za upis 1100 polaznika u Centar za osnovnu policijsku obuku (COPO) u Srijemskoj Kamenici.

»Ukoliko se nacionalni sastav pojedinih područja policijskih uprava podudara sa zastupljenošću pojedinih etničkih skupina, policija može učinkovitije i cjelovitije, u neposrednoj suradnji s građanima, obavljati poslove iz svoje nadležnosti«, navodi se u priopćenju Ministarstva.

Ocjenjuje se da se time povećava povjerenje građana

u policiju, »jača tolerancija, stvaraju uvjeti za lakše održavanje javnog reda i mira te značajno pridonosi otklanjanju predrasuda, diskriminacije i motiva za nepovjerenje prema policiji«.

Zainteresirani koji ispunjavaju uvjete za upis mogu se prijaviti na natječaj do 11. kolovoza u policijskim postajama u mjestu prebivališta. Na natječaj se mogu prijaviti i osobe s dvojnim državljanstvom.

Uvjeti natječaja objavljeni su na internetskoj stranici www.mup.gov.rs i na internetskoj stranici Centra za osnovnu policijsku obuku www.copo.edu.rs.

Hrvati u Srbiji ispodprosječno obrazovani

Podaci školske sprema prema spolu ukazuju da u hrvatskoj etničkoj zajednici žene češće završavaju više ili visoko obrazovanje. Brojke više nisu na strani žena uzme li se u obzir kategorija bez školske sprema ili s nepotpunom osnovnom školom

Republički zavod za statistiku objavio je konačne rezultate Popisa stanovništva, kućanstava i stanovništva 2022. godine o školskoj spremi, pismenosti i računalnoj pismenosti stanovništva Republike Srbije po općinama i gradovima. U sklopu njih su i podaci o stanovništvu starosti 15 i više godina prema nacionalnoj pripadnosti, starosti, spolu i školskoj spremi.

Prema rezultatima Popisa 2022., među 36.260 Hrvata u Srbiji starosti 15 i više godina više od polovice završilo je srednju školu (54,4 %), osnovnu (osmogodišnju) školu je završilo 19,7 %, diplomu više ili visoke škole steklo je 19 %, dok je 6,7 % pripadnika hrvatske etničke skupine bez škole ili je završilo manje od osam razreda osnovne škole.

Usporede li se ovi podaci s ukupnim, evidentno je kako je obrazovanje Hrvata u Srbiji ispod prosjeka. Hrvati imaju veći udio osoba bez školske sprema i s nepotpunom osnovnom školom u odnosu na ukupno stanovništvo (6,3 %), a u pogledu udjela završene više ili visoke škole nalaze se ispod prosjeka (ukupno stanovništvo 22,4 %).

Najnižu kategoriju obrazovanja ima 8,7 % Hrvatica

Podaci školske sprema prema spolu ukazuju da u hrvatskoj etničkoj zajednici žene češće završavaju više ili visoko obrazovanje. Udio žena koje su stekle više ili visoko obrazovanje u ukupnom broju žena starosti 15 i

više godina veći je nego udio muškaraca s višim i visokim obrazovanjem u ukupnom broju muškaraca iste starosti (udio osoba sa završenom višom ili visokom školom – 19,5 % žene, 18,4 % muškarci).

Brojke više nisu na strani žena uzme li se u obzir kategorija bez školske sprema ili s nepotpunom osnovnom školom. Udio ženskih pripadnika hrvatske etničke zajednice u odnosu na njihov ukupni broj je daleko veći bez školske sprema ili s nepotpunim obrazovanjem (8,7 %), u odnosu na muškarce. Prema podacima posljednjeg popisa čak 8,7 % Hrvatica je bez školske sprema ili s nepotpunim osnovnim obrazovanjem, dok je kod Hrvata taj udio 3,7 %.

Najveći udio visoko obrazovanih Hrvata pripada starosnoj skupini od 25 do 34 godine gdje čine 31,3 % ukupnog broja Hrvata te kategorije. Jedina starosna skupina u kojoj Hrvati imaju veći udio visokoobrazovanih u odnosu na ukupne vrijednosti za cijelu državu je 65+. Ondje je udio visokoobrazovanih Hrvata 18 %, a ukupna vrijednost za cijelu državu je 17,7 %.

Pored Hrvata, nacionalne zajednice koje imaju udio više ili visoke škole ispod prosječne državne vrijednosti (22,4 %) su: Rusini (20,8 %), Rumunji (16,8 %), Albanci (14,4 %), Slovaci (13,5 %), Bošnjaci (13,5 %), Mađari (12,8 %), Goranci (11,5 %), Bunjevci (11,3 %), Muslimani (8,3 %), Vlasi (6,4 %) i Romi, narod s najmanje visokoobrazovanih pripadnika – 1,2 %.

Hrvati u Srbiji stari 15 i više godina prema školskoj spremi i spolu

	Ukupno	Bez školske sprema i nepotpuno osnovno obrazovanje	Osnovno obrazovanje	Srednje obrazovanje	Više i visoko obrazovanje	Nepoznato
Ukupno	36260	2424	7149	19758	6918	11
Muškarci	14786	551	2613	8896	2723	3
Žene	21474	1873	4536	10862	4195	8
%						
Ukupno	100	6,7	19,7	54,4	19	0,03
Muškarci	100	3,7	17,6	60,2	18,4	0,02
Žene	100	8,7	21,1	50,6	19,5	0,03

Stanovništvo staro 15 i više godina prema
školskoj spremi i nacionalnosti (%)

Nacionalne zajednice koje imaju udio više ili visoke škole iznadprosječan vrijednosti na razini države su: Srbi (23,5 %), Makedonci (23,6 %), Bugari (24,9 %), Nijemci (25,7 %), Ukrajinci (28,3 %), Crnogorci (29,2 %), Slovenci (38 %), Jugoslaveni (41,7 %) i Rusi koji imaju preko tri puta više visokoobrazovanih pripadnika od prosječne vrijednosti na razini države – čak 72 %!

Iznadprosječan udio visokoobrazovanih pripadnika ima i kategorija s nacionalno neizjašnjenim stanovništvom (25,8 %) i izjašnjenima u smislu regionalne pripadnosti (31 %).

Promatra li se udio pripadnika određene etničke skupine u kategoriji bez školske spreme i s nepotpunim osnovnoškolskim obrazovanjem u odnosu na prosječnu vrijednost na razini države (6,3 %), pored Hrvata iznadprosječan udio ovdje bilježe Bugari (6,9 %), Slovaci (7 %), Mađari (8,7 %), Bunjevci (9,7 %), Albanci (10,2 %), Muslimani (10,7 %), Romi (13,3 %), Rumunji (15,3%) i Vlasi koji imaju najviše stanovnika bez školske spreme ili s nezavršenom osnovnom školom (29,6 %).

Etničke skupine koje imaju ispodprosječan udio pripadnika bez školske spreme ili s nezavršenom osnovnom školom su Bošnjaci (6 %), Njemci (5,7 %), Srbi (5,6 %), Ukrajinci (5,5 %), Makedonci (4,6 %), Rusini (4,5 %), Goranci (4,3 %), Crnogorci (2,3 %), Slovenci (1,7 %), Jugoslaveni (1,7%) te Rusi (0,43 %).

Četvrtina stanovnika računalno nepismena

Posljednji objavljeni podaci Popisa 2022. ne donose podatke o pismenosti i računalnoj pismenosti po nacionalnostima, već samo za ukupno stanovništvo.

Jedina starosna skupina u kojoj Hrvati imaju veći udio visokoobrazovanih u odnosu na ukupne vrijednosti za cijelu državu je 65+. Ondje je udio visokoobrazovanih Hrvata 18 %, a ukupna vrijednost za cijelu državu je 17,7 %.

Prema tim rezultatima manje od 38.000 osoba, odnosno 0,63 % stanovnika starosti 10 i više godina je nepismeno. Nepismenih žena je daleko više nego nepismenih muškaraca – udio žena u ukupnom broju nepismenih iznosi 71 %. Više od polovice nepismenih ima 65 i više godina.

Nacionalnost	Bez školske spreme i nepotpuno osnovno obrazovanje	Više i visoko obrazovanje
Ukupno	6,3	22,4
Srbi	5,6	23,5
Albanci	10,2	14,4
Bošnjaci	6	13,5
Bugari	6,9	24,9
Bunjevci	9,7	11,3
Vlasi	29,6	6,4
Goranci	4,3	11,5
Jugoslaveni	1,7	41,7
Mađari	8,7	12,8
Makedonci	4,6	23,6
Muslimani	10,7	8,3
Nijemci	5,7	25,7
Romi	37,9	1,2
Rumunji	15,3	16,8
Rusi	0,4	72
Rusini	4,5	20,8
Slovaci	7	13,5
Slovenci	1,7	38
Ukrajinci	5,5	28,3
Hrvati	6,7	19
Crnogorci	2,3	29,2
Ostali	6,9	33,5
Izjasnili se u smislu regionalne pripadnosti	3,3	31
Nisu se izjasnili	4,5	25,8
Nepoznato	4	19,5

Broj nepismenih osoba u stanovništvu starosti 10 i više godina je u razdoblju između dva posljednja popisa smanjen, tako da je njihov udio s 1,96 % (Popis 2011.) spao na 0,63 % (Popis 2022.).

Računalno pismenim može se smatrati oko 46 % stanovnika starosti 15 i više godina, što znači da oni znaju obavljati tri osnovne aktivnosti na računalu – kompjutoru, tabletu, mobitelu), oko 30 % stanovnika samo djelomično poznaje rad na računalu (najčešće znaju pronaći informacije na internetu ili znaju koristiti neku od aplikacija za elektroničku komunikaciju ili koriste računalno za unos teksta i sl.), dok se 24 % stanovništva smatra računalno nepismenima jer ne znaju obavljati niti jednu od navedenih aktivnosti, navodi se u konačnim rezultatima Popisa 2022.

J. D. B.

Izvor podataka: popis2022.stat.gov.rs

Ravnatelj Instituta za hrvatski jezik Željko Jozić o prijedlogu Zakona o hrvatskom jeziku

Dvije važne novine

Prijedlog donosi dvije važne novine, ocijenio je dr. sc. Željko Jozić, prva je što propisuje da se u tijelima državne vlasti trebaju oformiti lektorske službe ili osigurati vanjsko lektoriranje, a druga se tiče hrvatskoga jezika u EU. Ocijenio je kako je prijedlog Zakona mudro izostavio bilo kakav oblik sankcioniranja prekršitelja zakona, čime se očito htjelo postići da zakon ne bude restriktivan nego instruktivan i poticajan

U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu 1. kolovoza je predstavljen Nacrt prijedloga Zakona o hrvatskom jeziku, te je zatim upućen u proceduru javnog savjetovanja. Ministar znanosti i obrazovanja **Radovan Fuchs** istaknuo je kako Zakon treba razumjeti kao novi iskorak u opstojnosti i razvoju hrvatskog jezika i kao zalog za očuvanje i razvoj hrvatskog jezika u budućnosti, a ne kao jezičnu policiju jer se njime ne propisuje jezična norma, ne sadrži prekršajne odredbe, nema kazni i nije represivan. »Zakon nije puristički, kakvim ga mnogi žele predstaviti, već je naprotiv Zakon koji treba

nopravna narječja, i to čakavsko, kajkavsko i štokavsko, od kojih je štokavsko odabrano kao obrazac za standard, također se regulira Zakonom, a potiče se i uporaba svih idioma hrvatskoga jezika, funkcionalnih stilova i hrvatskih povijesnih pisama te ne ograničava sloboda književno-umjetničkoga izražavanja i ne regulira privatna komunikacija.

Ministar Fuchs je istaknuo i da je Zakon o hrvatskom jeziku komplementaran sa Zakonom o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Hrvatskoj i ni u kojem slučaju nije u kontradikciji.

O novom prijedlogu Zakona razgovarali smo s ravnateljem Instituta za hrvatski jezik dr. sc. **Željkom Jozićem**. **U vrijeme kada je Matica hrvatska najavila da će se ponovno raditi na Zakonu o hrvatskom jeziku rekli ste kako je to zakašnjela reakcija i anakron postupak. Što mislite danas kada je Nacrt zakona ušao u proces javnog savjetovanja, treba li ili ne treba zakon?**

U više sam navrata govorio kako je pravo vrijeme za donošenje zakona o hrvatskome jeziku bilo prije 30-ak godina te kako bi zakonsko reguliranje javne uporabe hrvatskoga jezika u vrijeme 90-ih zasigurno zaštitilo hrvatski jezik od nekih negativnih posljedica koje danas svi prepoznajemo. No, to

se tada nije dogodilo, a dosadašnji pokušaji donošenja zakona o javnoj uporabi hrvatskoga jezika (iz 1995., 2010., 2011. i 2013.) svi su odreda bili ne samo neuspješni nego su ujedno i skandalizirali javnost, ponajprije zbog visokih novčanih kazni koje su bile predviđene za prekršitelje zakona.

Ovaj prijedlog Zakona o hrvatskom jeziku, koji je nedavno predstavljen i koji je Ministarstvo znanosti i obrazovanja uputilo u javno savjetovanje mudro je izostavio bilo kakav oblik sankcioniranja prekršitelja zakona, čime se očito htjelo postići da zakon ne bude restriktivan nego instruktivan i poticajan. Ovaj zakon, dakle, ne kažnjava,

osigurati razvoj hrvatskog jezika ukorak s vremenom i svim društvenim okolnostima i pritom učiniti ono što je temeljna intencija, a to je zaštita i razvoj hrvatskog jezika«, naglasio je.

Ovim Zakonom utvrđuju se osnovna pravila o službenoj i javnoj uporabi hrvatskog jezika, te se osigurava sustavna i stručna skrb o hrvatskom jeziku, rekao je tom prigodom ministar i podsjetio da gotovo sve zemlje članice Europske unije svojim potrebama i vlastitim propisima, uporabu svojih službenih ili državnih jezika, određuju posebnim zakonima o jeziku ili zakonskim propisima. Posebnost hrvatskog jezika, njegova trodioba na tri rav-

nego potiče sve njegove govornike na pojačanju skrb, a to je svakako dobrodošla namjera.

Imaju li i druge države takve zakone, i je li to dovoljno dobar razlog za uvođenje ovakvog zakona?

Svaka od europskih zemalja koje su zakonski regulirale uporabu svojih jezika činila je to iz vlastitih razloga. Najčešće su ti razlozi vezani uz višejezičnost kao državnu jezičnu politiku, dok su brojne istočne zemlje (bivše članice Sovjetskoga Saveza) posegnule za jezičnom legislativom kako bi zaštitile vlastiti jezik od (pretjeranog) utjecaja ruskoga jezika.

Hrvatska je situacija ipak drukčija, a razlog donošenja našeg zakona o jeziku očito je odluka vladajuće politike da zakonskim reguliranjem javne uporabe hrvatskoga jezika jače istakne važnost očuvanja hrvatskoga jezika i njegove pravilne uporabe u javnom prostoru.

Kakvo je Vaše mišljenje o ponuđenom Nacrtu? Što su njegove dobre strane, a što mane?

Ponuđeni Nacrt prijedloga Zakona o hrvatskom jeziku pravni je dokument koji nastoji regulirati njegovu uporabu u Hrvatskoj, ali i u Europskoj uniji. Ovaj prijedlog donosi po mojem mišljenju dvije važne novine: propisuje da se u tijelima državne vlasti trebaju oformiti lektorske službe ili, alternativno, osigurati vanjsko lektoriranje službenih dokumenata, što je iznimno važno jer je zapravo riječ o vrlo konkretnoj mjeri. Druga novina bi po mojem mišljenju trebala biti još dorađenija, a tiče se hrvatskoga jezika u Europskoj uniji, odnosno koordiniranja prevoditeljske i jezične djelatnosti naših služba u tijelima EU-a. Mislim da smo svi nedovoljno svjesni da se hrvatski jezik »kroji«, odnosno normira i u Luxembourg i Bruxellesu. Naime, naše prevoditeljske službe vrlo su često suočene s raznim terminološkim pitanjima pa je njihovo čvršće povezivanje i koordinacija s jezikoslovnim ustanovama u Hrvatskoj od presudne važnosti za budući razvoj hrvatskoga jezika, pogotovo njegova terminološkoga dijela. Prema ovome prijedlogu Zakona ministarstvo nadležno za europske i vanjske poslove imat će svojeg predstavnika u Vijeću za hrvatski jezik, što je vrlo važan iskorak u smjeru veće suradnje i komunikacije naših prevoditeljskih služba u EU-u i nas jezikoslovaca u Hrvatskoj.

Ako jeziku ne treba zakon da ga štiti, kako se on najbolje štiti i razvija?

Jezik se najbolje štiti njegovim kontinuiranim proučavanjem, objavljivanjem znanstvenih i stručnih radova o njemu, popularizacijom hrvatskoga jezika i jezikoslovlja općenito, a posebno je važno da hrvatski jezik ima sve potrebne digitalne i mrežne alate kako ne bismo zaostali kao jezik za drugim europskim jezicima u vrijeme opće digitalizacije i računalnoga prevođenja. To su upravo ona mjesta na koja će se trebati fokusirati i u najavlje-

nom Nacionalnom planu hrvatske jezične politike, koji bi se trebao donijeti u roku od dvije godine od usvajanja Zakona o hrvatskom jeziku.

Govori se o trodiobi hrvatskoga jezika na tri narječja i idiomima hrvatskog narječja u inozemstvu – može li se i kako njihova uporaba zakonom regulirati?

Zakon o hrvatskom jeziku koji je predstavljen, barem kako ga ja shvaćam, ni u kojem slučaju nije usmjeren protiv hrvatskih idioma činjenicom da se standardnom hrvatskom jeziku daje povećana važnost. O hrvatskom narječnom bogatstvu na poseban način skrbi Ministarstvo kulture i medija već dugi niz godina, zaštićujući čakavske, kajkavski i štokavske dijalekte hrvatskoga jezika

kao nematerijalnu kulturnu baštinu. Upravo je spominjući »formulu ča-kaj-što«, kao hrvatskoga specifikuma, u Zakonu istaknuta važnost očuvanja i hrvatskih organskih idioma.

U kakvom je stanju danas hrvatski jezik kada je riječ o njegovoj službenoj i javnoj uporabi, po Vašem mišljenju?

Mislim da smo svi svjesni koliko je vladanje hrvatskim standardnim jezikom na poprilično niskoj razini kad govorimo o javnome govoru, no nije na meni kao jezikoslovcu i kao čelniku Instituta za hrvatski jezik, krovne ustanove za proučavanje hrvatskoga jezika, da izražavam žaljenje ili zgražanje nad tim. Mi kao institucija radimo sve što je u našoj moći da se stanje sa službenom i javnom uporabom hrvatskoga jezika poboljša, jer to je uostalom i naše temeljno poslanje kao stožerne nacionalne ustanove. Novim je zakonom predviđeno uspostavljanje Vijeća za hrvatski jezik, kojemu će sjedište biti u Institutu i koji će koordinirati rad Vijeća. Tako je Institut dobio izrazito važnu ulogu u sukreiranju buduće jezične politike, a tu onda ima dosta prostora za naše znanstvenike da još više utječemo na podizanje kvalitete govora u javnom prostoru.

Jasminka Dulić

Prvo desetljeće Hrvatske u Europskoj uniji (VI.)

Europski fondovi donijeli mnogo pozitivnog

»Nemogućnost privlačenja, a posebno zadržavanja kvalitetnih zaposlenika u javnoj upravi te još uvijek nedovoljna depolitizacija javne uprave glavni su problemi. Poslovi pripreme, a pogotovo provedbe EU projekata naučili su nas na disciplinirano i učinkovitije poslovanje unutar javne uprave«, kaže Suzana Dikonić

U prošlom broju našeg tjednika pisali smo o reformama javne uprave koje je Hrvatska prošla prije i nakon pristupanja Europskoj uniji koristeći se stručnim i znanstvenim člancima na ovu temu. Jedna od autorica radova je i pročelnica Upravnog odjela za opće, pravne i komunalne poslove Općine Andrijaševci mag.

jur. **Suzana Dikonić.** Osim stručno/znanstvenog, a sada i praktičnog iskustva u javnoj upravi Dikonić je radila i kao projekt menadžerica u razvojnoj agenciji Vinkovaca te je idealna sugovornica za temu o tome kako europski fondovi i europska pravila utječu na razvoj jedne općine.

Dodatni razlog je što su Općina Andrijaševci i Hrvatska kulturna udruga *Antun Sorgg* iz Vajske proveli projekt »Revitalizacija Šokačke kuće Vajska« i poboljšanje javne turističke infrastrukture u Općini Andrijaševci kroz Program prekogranične suradnje između Hrvatske i Srbije za 2022. godinu, a nedavno su s partnerima – Općinom Beočin i Razvojnou agencijom Vojvodine Novi Sad

prijavili projekt prekogranične suradnje s ciljem razvoja riječnog turizma.

Osim toga, Općina Andrijaševci nedavno je potpisala i sporazum o sufinanciranju programa u području obrazovanja hrvatske nacionalne manjine u Srbiji.

Reforme u praksi

Zanimalo nas je prvo je li javna uprava u Hrvatskoj nakon nekoliko faza reformi javne uprave postala učinkovita, odnosno jesu li reforme ispunile očekivanja.

»Istina, javna uprava u Hrvatskoj od osamostaljenja prošla je brojne reforme i naravno da je učinkovitija nego što je bila prije 20-ak godina, međutim rezultati tih reformi nisu u potpunosti ispunili očekivanja te i dalje ne možemo govoriti o visokom stupnju učinkovitosti javne uprave. Nažalost, javna uprava se do 90-ih godina nije razvijala kao moderna europska uprava te ju je bilo potrebno reformirati i 'liječiti' od komunističkog načina rada, što nije jednostavno. I tu je prema mome mišljenju Hrvatska napravila dosta. Ulazak Hrvatske u EU znatno je pridonio povećanju učinkovitosti javne uprave. Naime, malo se o tome govori, ali poslovi pripreme, a pogotovo provedbe EU projekata naučili su nas na disciplinirano i učinkovitije poslovanje unutar javne uprave«, kaže Dikonić za naš tjednik.

Na naše pitanje koji su i dalje glavni problemi u javnoj upravi, na nacionalnoj, županijskoj, lokalnoj razini, Dikonić kaže: »Problemi su, rekla bih, univerzalni bez obzira na razinu vlasti, naravno u manjim sredinama su izraženiji nego na primjer u Zagrebu. Istaknula bih nemogućnost privlačenja, a posebno zadržavanja kvalitetnih zaposlenika u javnoj upravi te još uvijek nedovoljnu depolitizaciju javne uprave. Kada govorimo o jedinicama lokalne samouprave; one se najčešće bore sa slabim administrativnim i financijskim kapacitetima.«

No, kaže pročelnica, reforme se ni nakon ulaska u EU i nekoliko faza i desetljeća reformi nisu zaustavile, i dalje se provode.

»U sklopu privremenog instrumenta za gospodarski oporavak Europske unije Republika Hrvatska izradila je, a Europska komisija usvojila Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026. U sklopu ovog plana, unutar komponente 2. Javna uprava, pravosuđe i državna imovina, predviđene su četiri osnovne reforme javne uprave s ciljem daljnjeg unaprjeđenja učinkovitosti javne uprave; unaprjeđenje postupka zapošljavanja u državnoj službi, novi model plaća u državnoj službi i javnim službama, digitalna transformacija konzervatorskih podloga i arhivskih zapisa, funkcionalna i održiva lokalna samouprava. Reforme se trebaju provesti kroz investicije u vrijednosti gotovo 70 milijuna eura. Najznačajnije predviđene investicije su: centralizirani sustav selekcije, e-Državni ispit, unaprjeđenje sustava plaća u državnoj upravi i javnim službama, uvođenje modela za hibridni pristup radnom mjestu – 'smart-working', uspostava digitalne infrastrukture i usluga javne uprave izradom sustava konzervatorskih podloga, unaprjeđenje digitalne infrastrukture i usluga javnog sektora razvojem nacionalnog arhivskog informacijskog sustava i jačanjem nacionalne mreže arhiva, daljnja optimizacija i decentralizacija jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave putem potpore funkcionalnom spajanju. Reforme i investicije koje su definirane u Planu oporavka i otpornosti s ciljem unaprjeđenja učinkovitosti javne uprave sukladne su ciljevima koji se žele postići kroz Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026. i Nacionalni plan razvoja javne uprave za razdoblje od 2022. do 2027. godine, a izdašna financijska sredstva koja su Hrvatskoj odobrena temeljem plana trebala bi omogućiti uspješnu realizaciju zadanih reformi i provedbu pripadajućih investicija. Koliko će navedene reforme zaista unaprijediti učinkovitost javne uprave moći ćemo vjerodostojno analizirati u izvještajnom razdoblju prilikom evaluacije operativnog razdoblja, međutim zakonodavni i institucionalni okvir koji je jednim dijelom već uspostavljen i/ili izmijenjen dok će se preostali tek oblikovati, svakako će barem u određenoj mjeri doprinijeti zadanim ciljevima i povećati učinkovitost javne uprave u Hrvatskoj«, objašnjava Dikonić.

Strateški osmišljeni projekti

Zanimalo nas je nadalje, što su ulazak u EU i europski fondovi konkretno donijeli Općini Andrijaševci, i u kojoj mjeri se sredstva iz EU koriste na lokalnoj razini.

»Konkretno, Općini Andrijaševci su sredstva europskih fondova donijela mnogo pozitivnog i po tome pitanju odskake od velikog broja jedinica lokalne samouprave u Hrvatskoj. Dovoljno je prošetati općinom; na svakom koraku ćete vidjeti ploče koje sugeriraju da se nešto financira kroz sredstva EU. Ono što mene osobno veseli da su svi ti projekti strateški osmišljeni i međusobno povezani te se samo nadograđuju i nisu sami sebi svrha već stanovnici zaista imaju svakodnevne koristi od njih. Najbolji primjer je projekt rekonstrukcije dječjeg vrtića *Bambi* koji je 100 % financiran sredstvima Europske unije, a koji je nedavno proglašen najljepšim vrtićem u Hrvatskoj. Mi-

slim da slike govore više od 1000 riječi«, kaže pročelnica Dikonić.

Europska sredstva, kaže ona, velikim dijelom koriste jedinice lokalne i regionalne samouprave i njihove razvojne agencije »budući da je veliki broj poziva namijenjen upravo njima, zatim udruge su dosta aktivne u povlačenju sredstava i u konačnici poduzetnici i poljoprivrednici kroz programe koji su predviđeni za njih«.

Pitanje svih pitanja pri povlačenju sredstava je i tko sve može koristiti ove fondove i jesu li udruge, poljoprivrednici, poduzetnici osposobljeni za pisanje i provođenje projekata ili to mogu raditi samo educirani stručnjaci, organizacije, općine?

»Mislim da su poduzetnici osposobljeni za sve odnosno primorani su se osposobiti za sve pa tako i za pripremu i provedbu EU projekata, međutim iz osobnog iskustva preporučam im angažiranje stručnjaka za EU projekte. U konačnici takvi troškovi se i financiraju kroz same projekte. Većina ozbiljnih poduzetnika na taj način i provodi EU projekte«, kaže Dikonić.

Na koncu pitali smo Suzanu Dikonić kakvu sve pomoć dobivaju stanovnici nakon olujnog nevremena koje je zahvatilo Općinu Andrijaševci 19. srpnja.

»Budući da je župan Vukovarsko-srijemske županije donio odluku o proglašenju prirodne nepogode stanovnici imaju pravo na građevinski materijal za sanaciju oštećenih objekata kao i pravo na naknadu štete na objektima i poljoprivrednim zemljištima. Također, postoji mogućnost podnošenja zahtjeva za priznavanje prava na jednokratnu naknadu u Hrvatskom zavodu za socijalni rad. Moram naglasiti da trenutno djelatnici općine nadljudskim naporima koordiniraju i pomažu stanovnicima u ostvarivanju navedenih prava«, kazala je za naš tjednik pročelnica Upravnog odjela za opće, pravne i komunalne poslove Općine Andrijaševci Suzana Dikonić.

J. D.

Dr. sc. Ognjen Radonjić, profesor Filozofskog fakulteta u Beogradu

Od 2013. do 2021. godine iz Srbije je emigriralo prosječno godišnje 48.000 ljudi. Što se obrazovne strukture emigracije tiče, pretpostavljamo da su jedna četvrtina visokoobrazovani. Kumulativan čist gubitak zbog emigracije za razdoblje 2012. – 2022. iznosi 288 milijardi USD

Težak i teško popravljiv demografski slom

Intervju vodila: Zlata Vasiljević

Popis stanovništva pokazao je kako je Srbija za deset godina izgubila više od pol milijuna ljudi. Međutim, mnogi su suglasni da ovaj podatak i nije pouzdan i da je pad broja stanovnika znatno veći, čemu znatno doprinosi masovan odlazak ljudi prije svega u zemlje zapadne Europe. Koliko ljudi odlazi godišnje i koliko se finansijski gubi zbog njihovog odlaska, što su razlozi masovnih odlazaka, u intervjuu za *Hrvatsku riječ* govori prof. dr. sc. **Ognjen Radonjić** s Filozofskog fakulteta u Beogradu.

► **S Ivanom Ostojićem, stručnjakom za ekonomiju, tehnologiju i inovacije uradili ste istraživanje o odljevu mozgova. Često se o tome govori, piše, ali više su**

to bile uopćene procjene. U ovom istraživanju puno je podataka, usporedbe, analiza... Koliko godišnje stanovnika napusti Srbiju i kog su obrazovanja oni koji odlaze?

Radi se o procjenama na osnovu podataka Eurostata i porijekla doznaka prema podacima Narodne banke Srbije. Prema podacima Narodne banke Srbije, među 10 zemalja iz kojih dolazi najviše doznaka sedam je iz Evropske unije (Njemačka, Austrija, Francuska, Hrvatska, Italija, Švedska i Slovenija) i Švicarska. Udio ovih osam zemalja u ukupnim doznakama je oko 70 posto. Na osnovu ovih podataka pretpostavili smo da u Europskoj uniji i Švicarskoj trenutno radi 80 posto srpske emigra-

cije. Nadalje, prema podacima Eurostata, u razdoblju od 2013. do 2021. godine, prvi puta je zatražilo i dobilo boravišnu dozvolu u zemljama Europske unije 343.700 srpskih državljana. Stoga, ukoliko pretpostavimo da je ovih 343.700 srpskih emigranata 80 posto ukupne registrirane srpske emigracije u naznačenom razdoblju, doći ćemo do pretpostavljene brojke o ukupnom registriranom odljevu stanovništva u iznosu od 430.000 ljudi u promatranom razdoblju. Ne manje važno, prema nekim procjenama, broj emigranata iz Srbije bez boravišne dozvole je još upola toliko. U svakom slučaju, prema zvaničnim podacima i našoj procjeni, u razdoblju od 2013. do 2021. je iz Srbije emigriralo prosječno godišnje 48.000 ljudi. Što se obrazovne strukture emigracije tiče, pretpostavili smo da su jedna četvrtina visokoobrazovani (osnovne, master i doktorske studije) i da su ostatak građani s obrazovanjem do završene srednje i više škole pošto je prema zvaničnim podacima u Srbiji udio visokoobrazovanih u populaciji od 15 do 64 godina 22-25 %.

Ipak, to nije sve. Osim zbog odljeva mozgova, Srbija značajan dio proizvodne moći gubi kroz izrazito visoku stopu negativnog prirodnog prirasta. Srbija je 2021. bila druga na svijetu po stopi mortaliteta (broj umrlih na 1000 stanovnika) i treća po stopi negativnog prirodnog prirasta (višak umrlih nad rođenim na 1000 stanovnika). U razdoblju 2012. – 2022., višak umrlih nad rođenim je u prosjeku godišnje iznosio 43.000 ljudi. Kada se ovaj gubitak zbroji s odljevom stanovništva, dobivamo da nas je svake godine u prosjeku manje za 91.000, odnosno za blizu milijun u promatranom razdoblju. Prema zvaničnim podacima, u posljednjih 11 godina je broj stanovnika u Srbiji pao sa 7,2 na 6,7 milijuna, odnosno za 535.000 ljudi što se otprilike poklapa s negativnim prirodnim prirastom. Međutim, teško je reći koliko točno ljudi živi u Srbiji pošto su podaci o emigraciji izrazito neprecizni i pošto mnogi koji emigriraju ne objavljuju prebivalište, zbog čega procjenjujemo da trenutno u Srbiji živi znatno manje od zvaničnih 6,7 milijuna stanovnika.

► **Ako promatramo desetogodišnje razdoblje, što kažu brojke, povećava li se broj ljudi koji napuštaju Srbiju ili ne?**

Opet, prema prethodno pomenutim podacima Eurostata vi možete vidjeti da je u 2019. skoro trostruko veći broj građana zatražio i dobio boravišnu vizu – 2013. ih je bilo 23,8 tisuća i 2019. 62,4 tisuća. U 2021. ih je bilo 44.000 što je na razini koja je iznad svih godina u razdoblju 2013. – 2018. Dakle, generalno se može zaključiti da ovaj broj raste i da je vrlo značajan.

► **Koje su to zemlje koje oni koji odlaze biraju za zemlje u kojima će živjeti i raditi?**

Prema nekim procjenama, ukoliko isključimo Republiku Srpsku, Crnu Goru i Sjevernu Makedoniju, u iseljeništvu živi 2,5 do 3 milijuna srpskih građana. Oni su dominantno, oko 90 %, izabrali da žive u EU ekonomijama, Sjedinjenim Američkim Državama, Kanadi i Australiji.

► **U analizi koju ste uradili izračunali ste i koliko Srbija gubi zbog odljeva mozgova. Koje sve troškove treba uračunati i što pokazuje krajnja računica?**

Prvo treba izračunati eksplicitne troškove, odnosno koliko su obitelj i država, odnosno njeni građani kroz plaćene poreze, uložili u odgoj i obrazovanje osobe sa završenom srednjom školom i osobe sa završenim fakultetom. Dvije trećine ovih troškova podmiruje obitelj i jednu trećinu država. Zatim smo izračunali implicitne troškove, odnosno troškove propuštene zarade jer netko tko je emigrirao sa završenom srednjom školom dok je završavao školu nije bio uposlen i propustio je da zaradi četverogodišnju bruto zaradu, a netko tko je završio fakultet propustio je da zaradi bruto zaradu u prethodnih jedanaest godina. Potom smo pretpostavili da Srbiju godišnje napušta 45.000 građana od kojih su tri četvrtine odnosno njih 33.750 sa srednjom školom i jedna četvrtina, odnosno njih 11.250 sa završenim fakultetom. Kada se sabere svi troškovi obrazovanja i odgoja (eksplicitni i implicitni) u razdoblju 2012. – 2022. za ljude koji su napustili zemlju, došli smo do procjene da se naša izgubljena ulaganja kreću od 5,8 do 6,7 milijardi USD godišnje, odnosno u kumulativnom iznosu za promatranih 11 godina iznose 67,6 milijardi USD. Potom smo od ovih izgubljenih ulaganja u odgoj i obrazovanje oduzeli doznake naših radnika u inozemstvu, pošto one predstavljaju jednosmjerni priljev novca u zemlju podrijetla, odnosno možemo ih promatrati kao, uvjetno rečeno, povrat dijela prinosa na investicije u odgoj i obrazovanje koje su podnijeli građani Srbije. I na kraju smo procijenili izgubljenu proizvodnju, odnosno koliko bi emigranti godišnje doprinijeli proizvodnji Srbije da nisu emigrirali. Konačne brojke su zapanjujuće. Dakle, kada se od izgubljenih ulaganja u odgoj i obrazovanje oduzmu doznake i potom doda izgubljena proizvodnja, naša procjena je da se čist gubitak zbog emigracije kreće od 22 do 34,6 milijardi USD godišnje. U prosjeku 26,2 milijardi USD godišnje, što je na razini godišnjeg bruto domaćeg proizvoda Cipra. Kumulativan čist gubitak za promatrano razdoblje 2012. – 2022. iznosi 288 milijardi USD.

► **Osim gubitka onoga što je uloženo u obrazovanje tome svakako treba dodati i gubitak toga što su otišli kvalificirani i stručni ljudi. Koliko to utječe na gospodarske aktivnosti, zdravstvo, dalji razvoj?**

Gubici u proizvodnom, obrazovnom, zdravstvenom, demografskom i demokratskom kapacitetu su ogromni. Masivna emigracija vodi urušavanju domaćeg tržišta radne snage pa samim tim i domaćeg gospodarstva. Takav su slučaj, na primjer, Gruzija i Jermenija, kojima se, i pored pozitivnog prirodnog prirasta, uslijed masovne emigracije radna snaga smanjila za 15 i 27 posto u posljednjih 25 godina. Nadalje, odlazak kvalificirane i inovativne radne snage vodi gubitku njihovih znanja koja povećavaju produktivnost, unapređuju organizaciju i upravljanje i koristi od prenošenja njihovog znanja na kolege, studente i druge građane. Isto tako, izgubljeni su porezni prihodi koje bi prihodovala zemlja podrijetla da nisu emigrirali. Ne manje važno, odlazak ljudi koji su kvalificirani za posebno osjetljive vrste usluga kao što su obrazovanje i zdravstvo, trajno ugrožava njihovu raspoloživost za građane zemlje podrijetla. Na primjer, u proteklih 20

godina Srbiju je napustilo preko 10.000 liječnika. Njemačka naše medicinske radnike regrutira još u srednjoj školi jer im je to jeftinije nego školovati vlastite kadrove. Dodatno, zemlja gubi na demokratskom kapacitetu zbog odlaska visokoobrazovanih jer oni inzistiraju na svojim građanskim pravima i predstavljaju izvor kvalitete ponude za važne državničke poslove. Postoje istraživanja koja su utvrdila da se ljudi politički pasiviziraju kada primaju doznake i kada im je uvijek otvorena mogućnost odlaska u inozemstvo. Skupa gledano, u takvom okruženju opada potencijal promjena i stvara se politički plodno tlo za političku represiju i korupciju. Na primjer, na posljednjoj globalnoj listi Indeksa percepcije korupcije (*Corruption Perceptions Index*) *Transparency International*-a iz 2022. Srbija spada među najkorumpiranije zemlje svijeta sa zauzetim 101. mjestom i ispred nje su Tanzanija, Lesoto i Obala Slonovače.

► **Koliko su oni koji su otišli iz Srbije »korisni« u zemljama u koje su emigrirali i stiže li dio njihovih prihoda i u Srbiju?**

Prema brojnim procjenama, svjetski emigranti u zemlju podrijetla na godišnjoj razini generiraju svega oko 8 % proizvodnje koju generiraju u zemlji destinaciji. Tako smo došli do procjene da su u razdoblju 2012. – 2023. naši emigranti u inozemstvu ostvarili proizvodnju vrijednu 475,4 milijardi USD od kojih je 434 milijardi USD ostalo u inozemstvu dok se znatno manji dio vratio u Srbiju kroz doznake. Dakle, korist zemalja destinacija je ogromna, što istodobno vodi produbljivanju ekonomskog jaza između nerazvijenih i razvijenih zemalja.

Tako, prema zvaničnim podacima iz 2022., udio četiri najveća svjetska gospodarstva; Sjedinjenih Američkih Država, Kine, Japana i Njemačke, u svjetskoj proizvodnji iznosi 52 % i svjetskom izvozu roba 35 %. Ništa manje nije impresivna, ali i zabrinjavajuća činjenica, da je u 2019. udio ovih zemalja u ukupnom svjetskom izvozu visokotehnoloških roba 53 %. Također, u 2022. godini je udio 25 najvećih ekonomija na svijetu u svjetskom BDP iznosio 84 %, dok je preostalih 167 ekonomija u svjetskom BDP sudjelovao sa svega 16 %. Dakle, udio nerazvijenih zemalja u globalnom BDP se smanjuje jer, nasuprot zemljama destinacijama, ove zemlje kroz emigraciju ostaju bez radne snage, posebno one kvalificirane što vodi padu produktivnosti koji, poput poročne spirale, u sljedećem koraku stimulira novi val emigracije.

► **Što su razlozi odlaska? Osim ekonomskih mogu li se razlozi tražiti i u težnji ljudi da žive u uređenom sistemu?**

Jedna studija Fiskalnog savjeta Republike Srbije iz 2020. je utvrdila da je emigracija iz Letonije i Litvanije

upola manja od emigracije iz Hrvatske iako je prosječna plaća u Hrvatskoj nešto veća nego u ove dvije baltičke države. Dakle, ne moraju ekonomska pitanja biti od prvorazrednog značaja, već se radi i o žudnji za uređenim sistemom, sigurnošću, kvalitetnim javnim uslugama, izvjesnosti, procedurama, zakonima i vladavini prava.

Užasavajući su rezultati istraživanja ministricе bez portfelja zadužene za demografiju i populacijsku politiku, u suradnji s Ministarstvom prosvjete i Republičkim zavodom za statistiku iz 2018. – na uzorku od 11.013 srpskih akademaca utvrđeno je da njih trećina želi napustiti zemlju zbog nemogućnosti nalaženja posla u struci, slabo plaćenog posla i niskog životnog standarda pri čemu njih 70 % očekuje pomoć rodbine i prijatelja koji već žive u inozemstvu.

Odlazak mladih i obrazovanih i niska stopa rađanja dovode do postupnog gašenja društva – od 1990. do 2022. prosječna starost stanovništva je porasla s 35,7 na 43,9 godina. Također, u promatranom razdoblju je porastao i koeficijent ovisnosti (koji nam govori koliki je udio ovisnog stanovništva do 14 i preko 64 godina starosti u radno sposobnom stanovništvu) s 43 na 53,8 %. Naš demografski slom je težak i teško popravljiv.

► **Koliko su migracije radne snage normalna pojava, a ne samo specifikum Srbije?**

Nisu one specifičnost Srbije. Štoviše, uobičajene su u manje razvijenim zemljama. Velikim dijelom one su izazvane upravo sve većim divergencijama u razvoju, političkom represijom, ratovima, ali i klimatskim promjena-

ma koje najviše pogađaju upravo najsiromašnije zemlje. Prema nekim procjenama, od ukupne emigracije njih 50 % radi u razvijenim zemljama i podrijetlom su iz nerazvijenih područja.

► **Sudionik ste prosvjeda *Srbija protiv nasilja*. Kako vidite budućnost tih prosvjeda? Hoće li se razvodniti, sami od sebe ugasiti?**

Ljeto je neminovno učinilo svoje. Vidjet ćemo što će se dešavati u rujnu. Izuzetno se pribojavam početka nove školske godine. Nitko ne zna što nas čeka. U svakom slučaju, prosvjedima nedostaje politička artikulacija, a politička artikulacija zahtijeva ujedinjenje svih sudionika prosvjeda u neku vrstu pokreta.

► **Ima li Srbija stranke i ono što je važno lidere koji mogu stati pred ljude na ulicama, dodatno ih pokrenuti, artikulirati zahtjeve, postaviti rokove?**

Krenimo od kratke dijagnoze društva u kojem živimo. Vlast je autoritarna i koncentrirana je u rukama predsjednika koji je blisko povezan s organiziranim kriminalom. Institucije (parlament, Vlada, sudstvo, tužiteljstvo, javna poduzeća, policija, vojska, kvazi-državna tijela poput REM-a, Narodne banke Srbije, ombudsmana itd.) su samo paravan koncentrirane moći koja u sadejstvu s povezanim biznisom i organiziranim kriminalom usmjerava javne resurse u privatne džepove onih koji su na vlasti i vlastima bliskih ljudi. Očuvanje koncentrirane moći zahtijeva istiskivanje javne debate i okupaciju medijskog prostora. Bilo kakva oporba ovim težnjama se guši različitim institucionalnim i vaninstitucionalnim pritiscima. Kroz agresivnu propagandu, svoje političke neistomišljenike vlast prikazuje kao neprijatelje naroda, dok brojne afere zataškava i prepušta zaboravu. Koncentracija moći i nezakonito prisvajanje javnih resursa zahtijeva partijske kadrove koji se postavljaju na ključna mjesta u državnoj upravi i javnim poduzećima. Država se promatra kao plijen, a ne kao mehanizam za redistribuciju društvenog blagostanja. Država koja je partijski plijen je netransparentna – javne procedure su samo predstava, dok se ključne odluke donose u privatnim aranžmanima. Zakonska regulativa se često mijenja i retroaktivno primjenjuje kako bi se nezakonito djelovanje naknadno ozakonilo. Na ovaj način organizirano društvo neizbježno ide u smjeru siromašenja, intezivnog raslojavanja, korupcije i rasta egzistencijalnih strahova. Korupcija i rast egzistencijalnih strahova predstavljaju moćan mehanizam mobiliziranja birača.

Nažalost, ova korumpirana, kriminogena i destruktivna vlast ima potporu Zapada koji nije zainteresiran za stanje političkih sloboda u našem društvu. Zapad je zainteresiran za održavanje mira i vojnosigurnosnu bezbednost, za emigraciju radne snage (prije svega obrazovane), ekološki deponij, pranje novca i jeftinu domaću radnu snagu za njihove strane izravne investicije. Sve u svemu, naš diktator je istovremeno i kolonijalni upravnik.

Posljedični gospodarski, obrazovni, zdravstveni i kulturno-ekonomski slom vodi daljoj depopulaciji i masivnom odljevu mozgova. Tako kreiran sistem više troši nego što proizvodi. Ova razlika se akumulira kroz kontinuiran rast du-

gova čime izostaje međugeneracijska solidarnost – danas trošimo na račun budućih generacija.

Stoga, ne verujem da je vlast koja je u bliskim vezama s organiziranim kriminalom moguće institucionalno smijeniti. Možda nisam u pravu, vidjet ćemo. U svakom slučaju, kada za svog protivnika imate mafijaško-partijsku strogo hijerarhijski uređenu organizaciju vi nemate izbora osim da se udružite, pri čemu ne mislim na desnicu za koju smatram da je logistički i financijski podržana od strane režima. Dakle, potrebna je hijerarhijski strogo uređena organizacija koju čini širok front građana, studenata, javnih ličnosti, proeuropskih partija, različitih manjih pokreta i udruženja građana onih sindikalnih, profesionalnih itd. Takva superstruktura bi trebala formirati zajedničke organe, odbore po gradovima i partijsku infrastrukturu. Samo kroz proces unutarnje sinergije moguće je računati na širu političku mobilizaciju građana koji većinom politiku percipiraju kao ogavnu djelatnost.

► **Iza nas je jedan dug period apatije, šutnje, ohrabruje li to što su se, kako su pokazali ovi prosvjedi, građani ohrabрили? I kakve su Vaše procjene – hoće li oporba znati to iskoristiti?**

Nisam siguran. Kada su bez posljedica prošle afere poput pada helikoptera, Savamale i ubojstva **Olivera Ivanovića**, ova vlast je shvatila da može raditi što hoće i da je samo nebo granica. Slijedile su **Vulinova** tetka iz Kanade, Krušik, Jovanjica, Mini-hidroelektrane, iskopavanje litija u dolini Jadra, raspad EPS-a, jedna od najvećih smrtnosti na svijetu od virusa korona, smjena dvije savjesne tužiteljice, reakcije zvaničnika na dva svibanjska masovna ubojstva itd. Nešto slično nam se dešava ovih dana. Na primjer, trenutačno je na čekanju usvajanje prijedloga izmjena i dopuna Zakona o visokom obrazovanju kojim je predviđeno ozakonjenje diplome osnovnih studija fakulteta koji nisu upisivali studente u skladu sa zakonom i nisu imali akreditirane studije. Ili, Skupština je prije nekoliko dana usvojila, a predsjednik brzinski potpisao, zakon kojim se omogućava besplatna konverzija građevinskog zemljišta u privatno vlasništvo. Na pomolu je nova pljačka građana Srbije epskih razmjera, a opet, javnost je nekako tiha.

► **Može li se napraviti usporedba s prosvjedima iz 1996. godine kada je Milošević u međunarodnoj zajednici percipiran kao garant mira. Ima li Aleksandar Vučić sada takav »status«?**

Ni tada međunarodna zajednica nije vjerovala Miloševiću, što se na kraju završilo bombardiranjem Srbije. S druge strane, u to vrijeme je srpska oporba imala masivnu financijsku i logističku potporu Zapada koje, nažalost, danas nema ni u trgovinama. Predsjednik je došao na vlast da isporuči Kosovo. U zamjenu za to, Zapad žmuri na sve nepodopštine ovog režima. Opet, upravo zbog veza s organiziranim kriminalom on je ucijenjen čovjek koji mora isporučiti obećano. Nema tu ljubavi i mržnje, već samo interesa za koje znamo da su promjenljivi. A mi smo, kao građani, dopustili, s vrlo slabim otporom, da nas ti interesi pregaze poput parnog valjka.

FOTO: Radenko Topalović / Danas

Program prekogranične suradnje Hrvatske i Srbije

Novi projekti za stara partnerstva

»Prioritet je funkcionalna knjižnica Biblioteka Croatica u prostorijama Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata«, kaže Katarina Čeliković. »Prošlogodišnja suradnja prošla je jako dobro. Kroz ove projekte vidjeli smo mogućnost da pomognemo učenicima u nastavi na hrvatskom jeziku«, kaže Marijana Jukić

Ugovori za odobrene projekte koji se financiraju iz Programa prekogranične suradnje Hrvatska-Srbija potpisani su prije mjesec dana, a ubrzo nakon potpisivanja ugovora počela je i realizacija odobrenih projekata. Ukupno ih je 25, a njihova vrijednost je 530.000 eura. Sredstva su dobile udruge, župe, škole, profesionalne hrvatske institucije u Srbiji, a projekti se realiziraju s partnerima iz Hrvatske.

Većina partnera kroz ovogodišnje projekte nastavlja prošle godine uspostavljenu suradnju. Neki su otišli i korak dalje i suradnju i proširili.

Biblioteka Croatica

Filozofski fakultet Osijek i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata realiziraju projekt »Knjižnice u funkciji kulturne i znanstvene suradnje«. Kroz ovaj projekt u prostoru Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata bit će uređena knjižnica. »Nakon dugogodišnje suradnje s Filozofskim fakultetom, ovaj projekt je nastavak te vrijedne i značajne suradnje. Stoga nam je prioritet funkcionalna knjižnica Biblioteka Croatica u prostorijama Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata opremljena adekvatnim namještajem u funkciji zaštite i dostupnosti knjižne i slične građe. Kao posljedica ove suradnje među knjižnicama je bolja znanstvena komunikacija te promoviranje rada knjižnice i povećanje njene prepoznatljivosti na lokalnoj i regionalnoj razini.

ni«, kaže v. d. ravnateljice ZKVH-a **Katarina Čeliković**. Osim knjižnice bit će kompletno sređen unutarnji dio Zgrade, te dio fasade. Radovi će trajati narednih mjesec dana. »Iznimno nam je važno Biblioteku *Croatica* i arhivsku građu smjestiti u jedan funkcionalan prostor. ZKVH je u jednom ne baš funkcionalnom prostoru, pa je jako važno osmisliti prostor Biblioteke *Croatica* koji će omogućiti i znanstvenu suradnju, kako u fondu koji je važan za naše istraživače, jednako tako i u komunikaciji s Filozofskim fakultetom«, kaže Čeliković.

ZKVH je na korištenje od Hrvatskog nacionalnog vijeća dobio i jednu prostoriju u staroj zgradi HNV-a, te će uz funkcionalan prostor za biblioteku biti uređen i novi ured za ravnateljicu.

Udžbenici i dječji festival

Za udrugu *Bela Gabrić* ovo je također druga godina da koristi sredstva prekogranične suradnje iz Programa Hrvatska-Srbija, a novac će biti utrošen za udžbenike za učenike koji pohađaju nastavu na hrvatskom jeziku. »HPD *Bela Gabrić* i skrbi o učenicima koji pohađaju nastavu na hrvatskom jeziku, da im osiguramo što bolje uvjete za kvalitetnu nastavu i svi naši projekti usmjereni

te vidjeli smo mogućnost da pomognemo učenicima u nastavi na hrvatskom jeziku. Što se tiče Grada Iloka mi smo se ove godine odlučili za nešto drugačiji program. Bit ćemo više koncentrirani na djecu. Pripremamo 'Iločki dječji mozaik', što je u stvari radijska emisija na Radio Iloku gdje će sudjelovati djeca i iz Subotice koja će biti u ulozi voditelja radijske emisije s temama kulture, tradicije, običaja na području Iloka i Subotice / Vojvodine. Planiramo dječji festival na koji će doći i učenici iz Subotice. Festival će biti osmišljen tako da djecu podsjetimo na neke stare dječje igre, kao što su skakanje u vreći, povlačenje užeta, te igra poput 'čovječe ne ljuti se', ali s illočkim znamenitostima. Preko projekta će se izraditi 75 komada društvene igre, kulturno-edukativno-povijesnog sadržaja na temu povijesnih činjenica o Gradu Iloku od kojih će se po jedan primjerak pokloniti hrvatskim školama u Vojvodini«, kaže **Marijana Jukić**, koja je ugovor potpisala u ime Grada Iloka.

Vladislavci i Sonta

KPZH *Šokadija* iz Sonte i Općina Vladislavci također nastavljaju započetu suradnju. »Općina Vladislavci će kroz ovaj projekt obnoviti jednu javnu površinu ispred

Doma kulture u Voćinu. U tom Domu održavaju se razne manifestacije, a kroz ovaj projekt osigurat ćemo prostor i za nastupe na otvorenom. Drago nam je da u Srbiji imamo dobre partnere kakva je udruga iz Sonte. Ne samo da smo partneri u projektu, već i širimo suradnju, pa smo tako bili gosti na njihovoj *Šokačkoj večeri*. Nadamo se i nastavku suradnje, ne samo u prekograničnim projektima, već i u projektima koje financira Europska unija, a od čije realizacije koristi mogu imati Hrvati u Srbiji«, kaže načelnik Općine Vladislavci **Marjan Tomas** i dodaje kako osim infrastrukture koja se svako treba razvijati s obje strane granice, ključno je pove-

zati ljude i ti odnosi su po njegovim riječima i najvažniji.

»Iz projekta prekogranične suradnje s Općinom Vladislavci prošle godine izgradili smo u *Šokačkoj kući* jedan otvoreni prostor, kako bi ljeti naša dešavanja mogli organizirati vani. Ove godine sredstva smo dobili za rekonstrukciju krovništva kao i za uređenje pomoćne prostorije gdje bi mogli imati izložbu starih alata«, kaže predsjednik Šokadije **Mato Zec**.

Z. V.

su na to. Besplatni udžbenici naravno da puno znače i roditeljima i djeci«, kaže članica ove udruge **Marina Ivančević Radaković**.

Kroz ovaj projekt bit će osigurani svi potrebni udžbenici i radne bilježnice za 50 predškolaca i 250 učenika koji pohađaju osnovnu školu na hrvatskom jeziku, kao i za 100 učenika koji pohađaju Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture diljem Vojvodine.

Partner udruzi *Bela Gabrić* je Grad Ilok. »Prošlogodišnja suradnja prošla je jako dobro. Kroz ove projek-

»Srbija je u Europi«

Početkom prošloga tjedna na »Ružičastom TV-u« u jutarnjim satima vidio sam jedan izuzetno čudni performans, čak sam to nazvao svojevrsnim »državnim performansom«. Prije svega, ukratko ću probati definirati što je to performans. Performans (eng. predstava, predstavljanje, izvedba), vrsta je akcijske umjetnosti nastale šezdesetih godina prošloga stoljeća. Performans se u umjetnosti najčešće odnosi na događaj u kojem pojedinac ili jedna grupa ljudi (performer ili performer) izvode, tj. ponašaju se na određeni način za drugu grupu ljudi – publiku. Ponekad je granica između performer i publike vrlo mutna, nejasna pa se može reći da je i sama publika sa svojim reakcijama sastavni dio performansa. U središtu pažnje nisu uloge kao u kazalištu ili slike i objekti kao u likovnoj umjetnosti već akcije, pokreti i procesi. U performansu umjetnici ne daju ništa drugo osim sebe samog. U spomenutom performansu, glavni performer bio je svestrani vlasnik »Ružičaste TV« s dvije pomoćnice; oni su po pratećem komentaru prekinuli jednu opernu predstavu u Parizu, tako što su tamo razvili traku s tekstom na srpskom i engleskom jeziku »Srbija je u Europi«, razvili veliku zastavu Srbije i pustili državnu himnu »Bože pravde«. Moram priznati, bio sam vrlo iznenađen, i odlučio sam da ću sutradan cijeli performans pažljivo i detaljno pogledati na internetu i da ću dio materijala upotrijebiti za sljedeći feljton. Sutradan sam se još više iznenadio. Na spomenutom TV kanalu nije bila uobičajena repriza djelovanja vlasnika, a druge TV postaje nisu ga ni spomenuli. Ni na internetu nisam našao vijesti odnosno reemitiranu snimku izvedbe. Drugim riječima, kao da je cijeli performans cenzuriran, zabranjen i sklonjen. Vjerojatno je zato »sklonjen«, pošto je performans izveden kao svojevrsni odgovor na video poruku veleposlanika SAD-a u Srbiji. Na Facebooku je svestrani vlasnik napisao komentar: »Srbija je u Europi, a ne u Aziji, a na našu sreću to nitko nikada neće promijeniti«. Odmah mi je pala na um Turska, koja je u Europi, ali i u Aziji, a njegov glavni grad praktično leži na oba kontinenta. Ona već više od dvadeset godina čeka na prijem u Europsku uniju.

Korijeni suvremene demokracije

Riječ demokracija nastala je u antičkoj Grčkoj, u grčkim gradovima-državama. Ali ta demokracija nije obuhvatala sve stanovnike jer su u gradovima živjeli i robovi. Znači bila je »to robovlasnička demokracija«. Antički Rim je

u početku bio republika kojom je upravljao demokratski izabran Senat i dva konzula, ali i tu su živjeli i radili robovi, znači i ona je bila robovlasnička. Početci suvremene demokracije nastali su u srednjovjekovnim gradovima Europe. Status grada obično se dobijao od kralja ili cara. U gradovima su rukovodili tzv. magistrati sastavljeni od slobodno izabranih predstavnika građana. Članovi magistrata su između sebe birali užu magistrat koji je radio svakodnevno na čelu s glavnim magistratom. Ove institucije danas se kod nas zovu gradske skupštine, užu rukovodstvo je izvršno vijeće na čelu s gradonačelnikom. Gradovi su imali svoja poljoprivredna imanja kojima su

gazdovali i svoje novčane prihode uglavnom iz gradskog poreza i taksi iz trgovine. Kraljevima su plaćali godišnji porez, najčešće u jednom iznosu. Svaki grad je imao svoju (zajedničku) gradsku kuću gdje su vršeni upravni poslovi grada. Pokraj crkvi u gradovima najveći i najukrašeniji objekti su bile gradske kuće. Srednjovjekovno društvo je bilo staleško, tako da su osim građana postojali i drugi staleži – plemstvo i svećenstvo. Nakon francuske revolucije ukinuto je staleško društvo i svi su postali građani i birači vlasti svoje države. Država je postala najmoćnija institucija, naročito poslije

razdvajanja Crkve i državne uprave.

Razvoj gradova u Srbiji

Početkom srednjeg vijeka razvoj gradova u Srbiji bio je sličan kao na ostalim dijelovima kontinenta, ali uslijed širenja otomanske carevine i ratova taj razvoj je prekinut. Nastupilo je razdoblje vladavine Turskog carstva. Većina srpskog stanovništva je živjela u selima kojima je rukovodio seoski knez koji je bio i veza s turskim vlastima. Postojali su i gradovi u kojima su živjeli Turci: vojnici, trgovci i zanatlije organizirani u mahalama. Gradovi nisu imali svoju lokalnu izabranu vlast i po tome su se razlikovali od »zapadnih gradova«, a iz ovog razloga nisu postojale ni građevine – gradske kuće. Kada je Srpska knjaževina postala priznata i slobodna europska država nije krenuo nagli razvoj gradova i lokalne gradske samouprave jer je elita društva bila zaokupljena oslobađanjem ostalih teritorija na kojima su živjeli Srbi. Što se tiče gradske kulture država je pomalo »ipak ostala u Aziji«. Pitanje je: kojom dijelu Europe želi pripadati Srbija (propagirano u performansu), jer ni Europa nije više ista?!

Gradska kuća u Senti

Katolici iz Srbije na Svjetskom danu mladih u Lisabonu

»Vi ste nada jednog drugačijeg svijeta«

»Isto kao što su se ostali začuđavali da smo mi katolici iz Srbije i nama je bilo neobično vidjeti katolike iz Japana ili Tajvana. Na ovom susretu smo dobili sliku koliko je u biti naša Crkva velika i univerzalna«, priča nam voditeljica Subotičkog oratorija Vedrana Cvijin

Na 37. Svjetskom danu mladih u Lisabonu sudjelovalo je i 200-tinjak mladih iz Srbije. Središnji dio susreta održao se 5. i 6. kolovoza na poljani pored rijeke Tejo u portugalskoj prijestolnici kojemu je nazočio i predvodio ga papa Franjo. U subotu uvečer organizirano je bdjenje pred Presvetim, a u nedjelju ujutru sveta misa kojoj je nazočilo milijun i pol vjernika, objavio je Vatikan pozivajući se na informacije lokalnih vlasti.

Na svojem četvrtom Svjetskom danu mladih koji je predvodio, papa Franjo u porukama i govorima podcrtavao je potencijalno negativan učinak društvenih medija na mlade. Sveti Otac ih je pozvao da se čuvaju lažne sreće koja na njih vreba u virtualnom svijetu.

Tema o kojoj je 86-godišnji papa govorio bio je mir u svijetu. »Dragi prijatelji, dopustite meni, jednome starcu da s vama mladima podijeli san koji u sebi nosim – a to je san o miru, san o mladima koji mole za mir, koji žive u miru i grade mirnu budućnost«, rekao je Sveti Otac i poručio kako osjeća golemu tugu zbog rata u Ukrajini.

Zamolio je papa mlade da ne prestaju moliti za mir. »Dok se budete vraćali svojim domovima molim vas da nastavite moliti za mir. Štoviše, upravo ste vi znak mira za ovaj svijet, jer pokazujete da različite nacionalnosti, jezici i povijest mogu ujediniti ljude umjesto da ih dijele. Vi ste nada jednoga drugačijeg svijeta«, rekao je papa Franjo.

Mladi iz tri biskupije

Mladi iz Srbije išli su organizirani u dvije skupine. U jednoj su bili mladi iz Subotičke i Srijemske biskupije, a u drugoj mladi iz Beogradske nadbiskupije.

U skupini od 150 mladih iz Subotičke i Srijemske biskupije hodočasnike su predvodila četiri svećenika: vlč. **Dušan Balažević**, vlč. **Vinko Cvijin**, vlč. **Ákos Horváth** i vlč. **Tibor Zsunyi**, sestra **Cecilija Tomkić** te voditeljica Subotičkog oratorija **Vedrana Cvijin**. Hodočasnike iz Neokatekumenskog puta Beogradske nadbiskupije, njih 50, predvodili su mons. **Grzegorz Chudek**, preč. **Marko Trošt** i vlč. **Marijan Lindić**.

Kako nam voditeljica Subotičkog oratorija Vedrana Cvijin objašnjava, tijekom boravka u Lisabonu prva tri dana mladi su sudjelovali na duhovnom programu raspodijeljeni po materinskim jezicima. Svakodnevno su tijekom prijedpodne imali organiziranu misu, molitvu, priliku za ispovijed i druženje. Poslijepodne ostavljeno je za slobodno vrijeme tijekom kojega su mladi mogli obilaziti crkve, muzeje, koncerte duhovne glazbe, a bio je čak i sajam duhovnih zvanja gdje su redovnici predstavljali svoje redove.

»U subotu smo se s vrećama za spavanje uputili na poljanu gdje je bio susret s papom. Navečer smo imali bdjenje koje je predvodio papa, slušali smo iskustvo djevojke iz Mozambika i nakon toga smo na toj poljani, nas milijun i

Mladi Beogradske nadbiskupije

pol spavali u vrećama što je isto poseban doživljaj. Sutradan smo imali misu s papom, a nakon toga smo se uputili u Fatimu«, kaže Vedrana.

Kao voditeljica Subotičkog oratorija komentirala je kako je mladima, a i njoj osobno, puno značilo vidjeti katolike iz svih krajeva svijeta te čuti njihova iskustva i kako doslovno ginu za svoju vjeru.

»Čuli smo svjedočanstva mladih koji dolaze iz teških situacija, siromaštva, rata... gdje moraju osam prosječnih plaća zaraditi kako bi kupili kartu za Lisabon. Neki mladi u svojim državama ginu za vjeru, svjedočanstva su to koja su nam otvorila oči da budemo zadovoljniji mjestom gdje živimo i koja su nas ojačala u našoj vjeri. Isto kao što su se ostali začuđavali da smo mi katolici iz Srbije i nama je bilo neobično vidjeti katolike iz Japana ili Tajvana. Na ovom susretu smo dobili sliku koliko je u biti naša Crkva velika i univerzalna«, priča nam Vedrana.

Iskustvo za cijeli život

Posebno mjesto tijekom bdjenja u Campo de Graca imao je **Petar Huska** (u narančastoj majici) iz Subotice. On je među nekoliko stotina tisuća mladih u Lisabonu, s još četvero mladih iz drugih država izabran da bude neposredno uz papu Franju tijekom njegovog nagovora mladima.

»Preradostan sam i prezahvalan što sam imao priliku biti tako blizu svetog Oca. Ovo mi je iskustvo koje ću

pamtiti cijeli život, njegovati ga i sigurno još dugo za njega zahvaljivati. Prvi puta sam bio na svjetskom susretu mladih i pun sam dojмова. Svidio mi se osjećaj kad smo hodali ulicama Lisabona i sretali mlade koji su poput nas oduševljeni Bogom, vjerom i Kristom. Osjećao se Duh Crkve, da smo svi jednaki«, kaže Petar.

Valentina Kovačev iz Bođana kaže kako je doma ponijela pregršt lijepih uspomena. Navodi kako joj se

Kako prenosi HRT papin susret Portugalu održan je u sjeni izvještaja portugalske komisije otprije šest mjeseci prema kojemu su svećenici u toj zemlji više od 70 godina seksualno zlostavljali najmanje 4815 maloljetnika. Sveti Otac je u Portugalu rekao kako je u Crkvi potrebno »ponizno i trajno pročišćavanje« kako bi se uspjela nositi s »mučnim kricima« žrtava svećeničkog seksualnog zlostavljanja. Istog se dana privatno susreo s 13 žrtava.

svidjelo što su mladi iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije tijekom boravka u Lisabonu imali organiziran zajednički duhovni program na svom jeziku. »Crkve su nam bile pune, mladi su se iz ovih država družili i poslije mise ispred crkve. Jednom smo tijekom molitve krunice i pjevali i tako slavili Gospodina, a imali smo i kateheze. Bilo je lijepo i što smo imali vrijeme za turistički obilazak grada«, kaže Valentina. Od mjesta koje su posjetili u putovanju izdvojila je svetište Lurd.

Susret mladih iz cijeloga svijeta dojmio je i **Saru Žurovski** iz Srijemske Mitrovice. »Ovo mi je veliko životno

iskustvo. Obilazili smo lijepa mjesta, svetišta, družili se, molili... Pamtit ću ovo hodočašće i sretna sam što sam mogla ići na njega iako nas iz Srijema ima samo 12«, kaže Sara.

Na završetku 37. Svjetskog dana mladih u Lisabonu papa Franjo najavio je da će idući Svjetski dan mladih biti 2027. u Seulu u Južnoj Koreji. Posljednji Svjetski dan mladih u Aziji bio je 1995. na Filipinima.

Podsjetimo i kako je Svjetski susret mladih utemeljio papa sv. Ivan Pavao II. 1985. godine. Od tad se susreti održavaju svake treće godine na drugom kontinentu. Prije ovoga susret mladih iz cijelog svijeta održan je u Panami 2019., a zbog pandemije koronavirusom susret je u Lisabonu odgođen s 2022. na 2023. godinu.

Na putovanju do Portugala i natrag hodočasnici Subotičke i Srijemske biskupije posjetili su Milano, Nicu, svetišta Lurd i Fatimu, San Sebastian, Montpellier i Bresciu. Mladi iz Beogradske nadbiskupije na hodočašće su išli avionom te nisu imali tako bogato putovanje kao prva skupina. Ipak, posjetili su Leiriu, najpoznatiji gotički samostan Batalha te u Cabo da Roca, najzapadniju točku Europe, Fatimu i Mađarsku Kalvariju kardinala Mindszentyja – gdje je posvećena kapelica svetom Stefanu, ugarskom kralju te kuću sv. Franje i sv. Jacinte, djece kojima se ukazala Gospa. Posjetili su i Gospino svetište Nossa Senhora de Nazare.

J. D. B.

 Svetište Lurd

Predstavljanje bandaša i bandašice ovogodišnje *Dužijance*

Titula kojom se PONOSI

Predvoditelji ovogodišnje žetvene svečanosti – *Dužijance* u Subotici su bandaš **Petar Vukmanov Šimokov** i bandašica **Dunja Šimić** iz Subotice. U njihovoj pratnji su mali bandaš **David Kujundžić** i mala bandašica **Sofija Kovačević**, također iz Subotice. Svi oni u ovoj manifestaciji sudjeluju od malena i ponosni su na čast koja im je ukazana kada su odabrani da ponesu titulu bandaša, odnosno bandašice.

Bandaš

Bandaš Petar Vukmanov Šimokov ima 20 godina i dolazi iz petočlane obitelji. Majka mu je **Mirjana**, otac **Goran**, a ima i mlađeg brata **Ivana** i sestru **Martu**. Pripada župi sv. Rok. Završio je Tehničku školu **Ivan Sarić** i radi u firmi d.o.o. *Grgo bravar*. Svirao je sedam godina tamburu u Su-

botičkom tamburaškom orkestru, a sada je član folklorne sekcije Hrvatskog kulturnog centra *Bunjevačko kolo*. U slobodno vrijeme, kaže kako igra nogomet s prijateljima, izlazi i druži se.

U *Dužijanci* sudjeluje od svoje druge godine. Svake godine navodi kako se oblači u nošnju, a posljednjih godina pomaže i u čišćenju žita. Prema njegovim riječima, za *Dužijancu* će obući novu nošnju koja je šivena za ovu priliku i čizme koje su pravljene baš za njega. Kaže kako je biti bandaš za njega velika čast. »Pošto volim *Dužijancu* i našu bunjevačku narodnu nošnju ovo mi puno znači. Uvijek sam se divio bandašu i bandašici, a ove godine je meni pripala ta čast«, kaže bandaš Petar.

Bandašica

Dunja Šimić bandašica je ovogodišnje *Dužijance*. Ima 20 godina i studentica je Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Jedino je dijete **Dajane** i **Davora Šimića**. Dolazi iz župe sv. Jurja. Dugo godina je plesala folklor u HKC-u *Bunjevačko kolo*, no kako navodi, zbog odlaska na studije postalo je nemoguće pohađati probe, ali koristi svaku priliku kada je u Subotici pomoći mlađima u spremanju nošnje. Kaže kako voli i putovati.

Od svoje prve godine Dunja se oblači u nošnju za *Dužijancu*, a uključena je i u njezinu organizaciju jer joj je, kako kaže, cijela obitelj veoma aktivna u hrvatskoj zajednici i organizaciji *Dužijance*.

»Imala sam godinu dana kada mi je *nana* prvi put obukla namjenski šivenu i šlingovanu haljinicu za *Dužijancu*. Kao mlađa sam više voljela i oblačila šling no kasnije kada sam shvatila vrijednost i ljepotu svila koje imamo počela sam više nositi njih. Prednost uvijek dajem staroj nošnji, originalima no volim nositi i novo ukoliko je pronađen neki lijep materijal koji podsjeća na staro i ako je šiveno prema starom kroju. Osobno ne volim mnogo promjena i inovacija na novošivenim nošnjama. Za *Dužijancu* u *Mostaru* odlučila sam obući staru svilu još iz vremena prije Prvog svjetskog rata kako bih pokazala što je naše staro i s čime se dičimo. Za našu, gradsku *dužijancu* **Nada Sudarević** i **Ružica Kozma** šiju novu nošnju.«

Dunja navodi da joj je od malena san bio biti bandašica. »Kod *nane Ružice* sam se kao mala oblačila u nošnju i igrala bandašice nakon što bih pogledala snimke starih *Dužijanci*«, kaže Dunja i dodaje kako je bila veoma sretna kada je mons. **Stjepan Beretić** došao kod nje i pitao nju i njezine roditelje pristaje li biti ovogodišnja bandašica. »Naravno, odmah sam pristala. Znala sam koliko obaveza, odricanja i posla slijedi tijekom godine, no nisam požalila niti u jednom trenutku. Velika mi je čast predstavljati sve mlade i stare, risare i risaruše te ponijeti krunu do oltara i zahvaliti Mu na darovima koje nam je dao, a zatim predati blagoslovljeni kruh gradonačelniku Subotice na gradskom trgu pred našim Subotičanima. Također, ponosna sam i zahvalna svima koji su me tijekom godina podržavali u svemu što sam pomalo radila za folklor i tradiciju. Smatram ovo velikom nagradom i blagoslovom«, kaže bandašica Dunja.

Mali bandaš

Mali bandaš David Kujundžić ima 9 godina i dolazi iz petočlane obitelji. Najstarije je dijete **Marinka** i **Marine**, koji uz njega imaju **Bogdana** i **Karlu**. Mali bandaš pripada župi Uskrsnuće Isusovo, a školu pohađa u OŠ *Matko Vuković*. Ide i u Glazbenu školu gdje uči svirati harmoniku.

Ranije je trenirao plivanje i klizanje. Kaže kako voli plivati u moru, roniti i tražiti školjke te klizati i skijati. U slobodno vrijeme se druži s prijateljima i igra. Pored ovoga, u slobodno vrijeme David vježba sviranje harmonike, a kaže i kako voli nastupati u školi i sudjelovati na školskim natjecanjima iz ovoga instrumenta.

David od malih nogu s obitelji sudjeluje u manifestaciji *Dužijanica*. »Oblačio sam se prethodnih godina i za Dječju i za veliku *Dužijancu*, išli smo na misu, a potom i u povorku. Skoro svake godine sam do sada bio na *Takmičenju risara* da navijam za djeda **Stipana** ili tatu jer se oni natječu u košenju žita. Kada pobijede ili dobiju pehar volim se slikati s njima«, kaže mali bandaš i dodaje kako voli ići i na *Priskakanje vatre*, *Pucanje bičevima*, *Tamburašku večer* ili *Večer risara* jer se ondje sretne s prijateljima. Navodi mali bandaš i kako mu je bilo lijepo na čišćenju žita jer su mu i ondje bili prijatelji.

Najdraža i najljepša mu je svečana bunjevačka nošnja, a takvu će i obući za *Dužijancu*. »Imat ću čakšire i svileni

prsluk, bijelu košulju, čizme i šešir. Pošto je *Dužijanica* imat ću i perlicu od slame«, kaže mali bandaš.

Za *Dužijancu malenih* David kaže da je prošla izvrsno, a najviše su mu se svidjele igre u subotu, naročito vožnja konjima i traženje zastavica po njivi. Ponosan je on što je odabran za malog bandaša. »Trudio sam se da pratim događanja *Dužijance* i da u što više njih sudjelujem. Trudio sam se da budem što bolji, da izvršavam dužnosti malog bandaša«, kaže David.

Mala bandašica

Sofija Kovačević mala je bandašica ovogodišnje *Dužijance*. Ima 10 godina i učenica je hrvatskog odjela u OŠ *Matko Vuković*. Dolazi iz šestočlane obitelji – majka **Sanja**, otac **Danijel**, braća **David** i **Luka** te sestra **Valentina**. Pripada katedralnoj župi sv. Terezije gdje je i članica dječjeg zbora. Sofija pohađa i Glazbenu školu gdje svira klavir te pleše folklor u HKC-u *Bunjevačko kolo*. U slobodno vrijeme voli čitati knjige, igrati društvene igre, igrati se s lutkama, crtati prirodu i slušati glazbu i pjevati.

Od četvrte godine Sofija oblači nošnju na *Dužijanci* i sa svojom obitelji i odgojiteljicama i djecom iz vrtića *Marija Petković Sunčica* sudjeluje u povorci. Kaže kako joj je najdraža i najljepša nošnja šling, jer ima prekrasni ručni rad na sebi. Šling je nosila na *Dužijanci malenih*, a nosit će ga i na središnjoj proslavi.

»Nošnju mi je pozajmila draga gospođa **Marga Lendvai**. Veoma sam joj zahvalna što će mi pomoći u oblačenju i što je pristala da svoju nošnju kompletno pripremi (opere, uštirka i opegla) za mene. Hvala joj puno«, kaže mala bandašica. Njoj i njezinoj obitelji velika je čast što im se ukazala prilika da na ovakav način sudjeluju u *Dužijanci*. S obzirom na to da je Sofija svoju ulogu male bandašice već odigrala na *Dužijanci malenih* prije dva mjeseca, kaže kako joj je to bilo predivno iskustvo i da je jako sretna, ponosna i zahvalna što joj je pružena mogućnost da bude mala bandašica. »Bilo mi je veoma lijepo i jedva čekam da se ponovi sad u nedjelju«, kaže Sofija.

J. D. B.

Dužijanica u Đurđinu

»Čvrsta stina naše povijesti«

Žetvena svečanost *Dužijanica* održana je u nedjelju, 6. kolovoza u Đurđinu. Đurđinski bandaš i bandašica ove godine bili su **Josip Dulić** i **Dijana Orčić** u pratnji malog bandaša **Jakova Dulića** i malih bandašica **Nine** i **Ane Dulić**. Misno slavlje u crkvi sv. Josipa Radnika predvodio je isusovac **Marijan Steiner** iz Beograda uz

koncelebraciju vlč. **Franje Ivankovića** iz Žednika i mjesnog župnika **Daniela Katačića**.

Propovjednik pater Steiner govorio je o preobraženju Kristovu, ali i o važnosti *Dužijance* za Hrvate Bunjevce. Može se reći kako je ovogodišnja *Dužijanica* u Đurđinu bila u znaku sv. Male Terezije kojoj se ove godine obilježava 150 godina od rođenja pa je njezin lik bio izrađen na slici od slame, a o njoj je govorio u propovijedi i p. Steiner. Skrenuo je on pozornost vjernicima na važnost rada s ljubavlju i zahvalnosti – odlike kojima je obilovala ova svetica. Citirajući ju naglasio je kako se sa savjesnim radom postiže svetost.

Župnik Katačić naveo je poznatu usporedbu *Dužijance* i duge, koja je, kako je naveo »znak saveza nas bunjevačkih Hrvata s Bogom«.

»*Dužijanica* je čvrsta stina naše povijesti i dokle god je budemo pisali, dokle god budemo bili na nju ponosni bit će i nas na ovim prostorima i znat će se da smo mi narod koji je ovdje svoj na svome i koji ovdje pripada«, rekao je vlč. Katačić. Zahvalio se on i slamarki iz Đurđina **Mariji Vidaković** koja svake godine napravi sliku od slame za *Dužijancu* te zboru *Laudanti* iz novosadske župe Ime Marijino.

Dužijanica u Mirgešu

Zemlja – izričaj Božje milosti

Mirgeš je svoju *Dužijancu* proslavio u nedjelju, 6. kolovoza u mjesnom Domu kulture.

Svetu misu, kao zahvalu Gospodinu na novome kruhu, ovom je prigodom predvodio bilježnik i arhivar Subotičke biskupije vlč. **Dražen Skenderović**, uz koncelebraciju tavankutskog župnika vlč. **Marijana Vukova**.

Nositelji žetvene svečanosti bili su tavankutski bandaš i bandašica **Luka Balažević** i **Maja Vuković**, a proslavi su prisustvovali i glavni bandaš i bandašica ovogodišnje *Dužijance* **Petar Vukmanov Šimokov** i **Dunja Šimić**, bandašica iz Male Bosne **Martina Stantić** i bandašica iz Bajmaka **Lena Crnković**.

»U vjeri starih naroda zemlja je uvijek smatrana darom. Zemlja je Božji dar koji na poseban način može uspostaviti duboke veze između naroda i Boga kao njezina darivatelja. To je na neki način i naša *Dužijanica*. Zemlja je izričaj Božje milosti, jer je svome narodu predaje Bog kao darivatelj svih dobrih darova i vječni govornik svih riječi... Zemlja omogućava mirno uživanje u krugu života koji se očituje u vremenu sijanja i u vremenu žetve. Krugu ovozemaljskog života pod zaštitom i brižnim okom njezina Stvoritelja koji daje toj zemlji plodnost. Zemlja je, kao Božji dar čovjeku, ujedno i kušnja. Ako čovjek shvaćajući bogatstvo i veličinu dara zemlje, Bogu sa zahvalnošću uzvрати, čovjeku raste dostojanstvo i čast. Ako pak krivo procijeni dar zemlje te sebe sam uzdigne iznad vrijednosti tog Božjeg dara, čovjek je u opasnosti da, prezrijevši veličinu povjerenog dara, sam sebe ponizi i izgubi od

Na misnom slavlju sudjelovali su djeca i mladi u bunjevačkoj nošnji. Među njima bili su i bandaši iz Male Bosne, Žednika i Subotice. Na slavlju je među uzvanicima bio i direktor Udruge bunjevačkih Hrvata **Dužijanica Marinko Piuković**, dopredsjednik Hrvatskog nacionalnog vijeća za Suboticu **Slavko Benčik** te predstavnici Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata.

Navečer se u dvorištu župe održalo Bandašicino kolo, a prije toga manifestacija *Rič pod đermom* koja je ove godine bila posvećena biskupu **Lajči Budanoviću** povodom obljetnice 150 godina od njegova rođenja. Više o toj manifestaciji čitajte na našim stranicama kulture.

J. D. B.

Boga priznato mu dostojanstvo i čast. Zahvalnost se uvijek temelji na priznavanju i prepoznavanju Stvoritelja Boga Oca, kao jedinog apsolutnog vladara i vlasnika zemlje, a čovjeka kao upravitelja i održavatelja njezine vrijednosti. Stoga vjernost zemlje i njezinih plodova valja razumijevati u okvirima dara i uzdarja... Kad čovjek iz svog ponašanja i svijesti izostavi zahvalnost Bogu kao darivatelju, u opasnost dovodi svoju opstojnost o zemlji koju mu je Bog dao. Zato je važna naša zahvala», naveo je među ostalim u svojoj propovijedi vlč. Skenderović.

Proslavi žetvene svečanosti u Mirgešu, u ime Udruženja bunjevačkih Hrvata **Dužijanica**, prisustvovao je **Miroslav Kujundžić**.

Nakon mise, u dvorištu Doma kulture održano je druženje uz tamburaše i igru u kolu.

I. P. S.

Dužijanica 2023.

U susret događanjima

11. kolovoza – Izložba rukotvorina – Gradski trg Subotica, tijekom dana
– Izložba radova od slame nastalih na XXXVIII. Sazivu kolonije slamarki u Tavankutu – predvorje Gradske kuće, Subotica, 19 sati

– Tamburaška večer – Gradski trg, Subotica, 20 sati (tijekom programa bit će predstavljanje bandaša i bandašice i izbor pratioca, proglašenje najljepše aranžiranog izloga)

12. kolovoza – Svečana Večernja – katedrala-bazilika sv. Terezije Avilske, Subotica, 18 sati

– Polaganje vijenca od žita na spomenik *Risaru* i spomen-bistu Blaška Rajića – park ispred Gradske kuće, Subotica, 19.30 sati

– Skupština risara i nastup folklornih skupina – Gradski trg, Subotica, 20 sati

13. kolovoza – Središnja proslava **Dužijanice 2023.**

– Blagoslov i ispraćaj bandaša i bandašice – crkva sv. Roka, Subotica, 9 sati

– Povorka do katedrale sv. Terezije Avilske, 9.15 sati

– Sv. misa zahvalnica – katedrala sv. Terezije Avilske, 10 sati

– Svečana povorka kroz grad, predaja kruha gradonačelniku Subotice, Gradski trg, Subotica, 12 sati

– Posjet grobu Blaška Rajića – Kersko groblje, Subotica, 19 sati

– Bandašicino kolo – Gradski trg, Subotica, 20 sati

27. kolovoza – Proštenje na Bunariću.

Naši gospodarstvenici (CXLXVI.)

Umjesto dva fakulteta – **trgovina**

»Konkurentan sam s cijenama u odnosu na velike markete, asortiman roba mi je velik, čak možda i veći nego što je potreba, no marketingom i reklamom ne mogu pratiti velike sisteme«, kaže Ivan Kovač

se u vrijeme kada je pokretao vlastiti posao moglo dobro zaraditi. »Ali onda je došlo razdoblje hiperinflacije, novih političkih okolnosti i odjednom se ambijent za posao drastično mijenja u negativnom smjeru. U vrijeme inflacije nije bilo isplativo raditi, moglo se ići samo u gubitke. Kako bi umanjili štetu odlučili smo na osam mjeseci i zatvoriti firmu«, kaže Ivan.

Nakon što se ekonomska situacija u zemlji koliko-toliko stabilizirala, Ivan je nastavio svoj posao i praviti planove za dalje. »Poslije dve godine otvaram još dvije radnje, jednu zatvaram, drugu selim. Danas rade dvije trgovine. Jedna na mojoj kućnoj adresi nedaleko od centra sela, a druga u samom centru Monoštora.«

S iskustvo duljim od 30 godina u vlastitom poslu Ivan kaže da je, ukoliko se izuzme razdoblje 90-ih i hiperinflacija, lakše bilo raditi na početku, nego što je to danas.

Ivan Kovač iz Monoštora u poduzetničkim vodama pliva više od 30 godina. Svoje prvo poduzeće otvorio je 1990. godine. Kada uspoređuje početak i sadašnje vrijeme, kaže onda je bilo lakše i raditi i zaraditi nego danas.

Nakon završene gimnazije Ivan je upisao dva fakulteta; vanredne studije ekonomije i prava no ubrzo zaključuje da za njih nije dovoljno zainteresiran i odustaje od njih. Još za vrijeme dok je bio student pokazivao je svoj poduzimljiv duh za mnoge poslove. Kaže, tada se posao mogao lako naći, moglo se dobro zaraditi, a uz to i dobro i dinamično živjeti pa i putovati. Posljednje uposlenje bilo mu je u monoštorskoj firmi *Brodoremont*. Tamo je dao otkaz i sredinom 1990. godine otvorio svoju firmu. U tom koraku imao je potporu supruge **Anice**. Tako su skupa počeli raditi u vlastitoj trgovačkoj radnji. Djetalnost nisu mijenjali od osnutka, kao ni ime *Ivica*, samo su kasnije dodali STR (Samostalna trgovinska radnja). Početak je bio u prostoru koji su uzeli u najam.

Više rada za manju ili istu zaradu

Na pitanje zašto se odlučio baš za trgovinu, odgovara da je ocijenio da je to posao gdje se odlično snalazi i gdje

*»Što se tiče posla uspio sam s obitelji održati posao u najtežim uvjetima do dana današnjeg. Uvijek sam išao uzlaznom putanjom. A što se tiče obitelji, a opet je vezano za posao, trud koji sam uložio u posao omogućio je da školujem djecu, kćeri **Ivanu** i **Mirelu**. Obje su završile studije. Ivana je završila studije engleskog jezika, a **Mirela** DIF. Od toga nema većeg blaga i zadovoljstva.«*

»Monoštor je imao pet tisuća stanovnika. U selu su radile u punom kapacitetu firme koje su zapošljavale veliki broj radnika (*Brodoremont*, Lovno šumsko gazdinstvo, *Vodna*, Zemljoradnička zadruga, proizvodnja štukatura...), a kupovna moć je bila sigurno veća no sad. U jednom trenutku bio sam čak i izvoznik za bicikle (firme *Partizan*) za Njemačku. Širok asortiman roba stizao je iz svih dijelova nekadašnje Jugoslavije. Nije bilo teško nabaviti, prodati, a ni naplatiti robu«, analizira Ivan prve godine rada.

Danas je priča drugačija. Potrebno je mnogo više rada za istu ili manju zaradu. »Imamo osam uposlenih. Konkurencija je danas velika. Država favorizira, pa čak i po-

maže otvaranju velikih trgovinskih centara u gradovima koji s velikim asortimanom roba privlače kupce kako iz grada tako i iz sela. Konkurentan sam s cijenama u odnosu na velike markete, asortiman roba mi je velik, čak možda i veći nego što je potreba, no marketingom i reklamom ne mogu pratiti velike sisteme», kaže Ivan.

Uz sve to problem su i radnici. Sve godine ovaj monoštorski trgovac trudi se raditi sukladno svim propisima što znači da su njegovi radnici prijavljeni i da su im uz plaću plaćeni i svi doprinosi. Kaže, začuđuje ga što mnogi koji nisu uposleni i nalaze se na burzi rada odbijaju prijavljen posao. Smatra kako je razlog za to što zasnivanje radnog odnosa na zakonit način znači gubljenje »socijale« i drugih priradležnosti koje imaju nezaposleni. Nabrajajući probleme Ivan ističe i koronu, koja je poremetila tržište, a stabilno tržište osnov je za svako dobro poslovanje.

U poslu i kćer Mirela

Ivan svoje trgovinsko poduzeće vodi zajedno s kćeri **Mirelom**. Iako ona taj posao radi odgovorno i s ljubavlju, Ivan ne bi baš bio sretan da se ona tim poslom bavi u budućnosti. »Posao je iznimno stresan, velika je odgovornost. Raditi s ljudima, zadovoljiti sve, danas definitivno nije lako. Može se zaraditi

no ni blizu kao nekad. I sve to uz pažljivo poslovanje, istraživanje novih mogućnosti nabavke roba, praćenje potreba i zahtjeva kupaca i dinamike plaćanja prema dobavljačima«, kaže Ivan.

Vodeći tako stresan posao Ivan koristi slobodno vrijeme, koga i nema puno, da odmori u »zadnjem« dvorištu uz svoje pernate ljubimce. »Hobi mi je uzgoj raznih vrsta peradi među kojima volim boraviti i hraniti ih«, kaže Ivan na kraju razgovora ne propuštajući da nam pokaže svoje ljubimce.

Željko Šeremešić

Umjetnička kolonija *Stipan Šabić*

SUBOTICA – Jedanaesti saziv Međunarodne umjetničke kolonije *Stipan Šabić 2023.* održava se od 7. do 12. kolovoza u Subotici, u organizaciji HLU-a *Croart*. Sudjeluje 17 slikara iz Srbije, Hrvatske, Bugarske, BiH i Mađarske, a sjedište kolonije je Dom učenika srednjih škola (Harambašićeva 22). Zatvaranje kolonije bit će u subotu, 12. kolovoza, u 19 sati u dvorištu Doma učenika.

Likovna kolonija u Bezdanu

BEZDAN – Hrvatska udruga građana *Bezdanska marina* iz Bezdana organizira 19. kolovoza V. Likovnu koloniju. Kolonija će biti održana u *Ekološkoj učionici* kraj Bezdana, a okupljanje slikara je u 9 sati.

Poziv slikarima

STANIŠIĆ – HKD *Vladimir Nazor* iz Stanišića poziva slikare na XV. Likovnu koloniju *Ivan Gundić Ćiso – Dalmata*. Materijal za rad, jedno platno kao poklon slikaru, putne troškove, prenoćište za slikare iz inozemstva i hranu osiguravaju organizatori. Sva nastala djela ostaju u fundusu Društva. Kolonija će biti organizirana u Lovačkom domu u Kupusini 26. kolovoza.

Obiteljski skup Dulićevih

ĐURĐIN – Skup **Dulićevih**, jedne od najbrojnijih obitelji u Subotici, bit će održan 20. kolovoza u Đurđinu. Ovom prigodom bit će služena misa za mrtve i žive članove obitelji, a nakon toga večera uz tamburaše u šatri kraj župne kuće i kratki kulturni program. Organizatori pozivaju sve koji nose ovo prezime, uključujući i obitelji žena koje su udajom zadržale prezime Dulić da se odazovu skupu.

U 12 sati planirano je okupljanje gostiju ispred crkve sv. Josipa Radnika da bi u 12.30 započelo euharistijsko slavlje. Svečani ručak – užna bit će u 14.30, dok je u 17 sati najavljen kulturni program u župnoj dvorani. Organizatori najavljuju izložbu fotografija starijih od 1940. godine na kojima se vide članovi obitelji Dulić te pozivaju da se vlasnici interesantnih fotografija jave navedenim kontaktima. Kako kažu, potrebno je znati godinu nastanke

fotografije, tko je na njoj i dati kratak opis. Fotografije se prikupljaju do 10. kolovoza.

Cijena večere za odrasle je 30 eura, za djecu od 7 do 10 godina 15 eura, dok mlađi od 7 godina ne plaćaju. Ne plaća niti četvrto i svako sljedeće maloljetno dijete iz jedne obitelji. Rezervaciju mjesta i uplata primaju: **Franjo Dulić Fratrov** (064/123-24.30), **Ivan Dulić Kumov** (064/122-12-00), **Pajo Dulić Morkanov** (064/141-81-72), **Ivana Dulić Trinajsta** (063/304-703), **Igor Dulić Barnin** (066/912-55-98), **Nikola Dulić Ražnjev** (064/285-22-67), **Vlatko Dulić Kurjakov** (060/130-40-52), **Željko Dulić Brkonjin** (065/911-023), **Ivica Dulić** (064/659-07-17) i **Klara Dulić Ševčić Fratrova** (065/504-39-47).

Obiteljske skupove Dulićevi održavaju svakih 26 godina, a najavljeni će biti treći. Prvi skup održan je 1971., a drugi 1997. godine, također u Đurđinu.

Mise i rekvijem za Stjepana Radića, odlikovanje za Petra Pekića

5. kolovoza 1921. – *Bačvanin* piše da je **Petar Gencel**, bivši gradski glavni računovođa i zastupnik na Velikoj narodnoj skupštini u Novom Sadu 1918. pušten na slobodu uz kauciju poslije više od godinu dana zatvora. Bio je zatvoren zbog čuvene gradske afere u vezi sa šećerom, u koju je bio umiješan čak i **Stipan Matijević**.

6. kolovoza 1937. – *Subotičke novine* pišu da je Gradska knjižnica Subotica od svih gradskih institucija najgore prošla. Najprije je izbačena iz prostorija u Strossmayerovoj ulici (zgrada Muzičke škole). Nakon toga je premještena u zgradu Pravnog fakulteta (danas Kemijska srednja škola). Ni u ovoj zgradi nije imala veću sreću. Godinu dana namještenici su vodili knjižnicu bez nadzora upravitelja **Rade Lungulova**. Lungulov je naime zalazio u knjižnicu samo nekoliko puta u mjesecu. Poslije njegove smjene, hrvatska kulturna i nacionalna društva poslala su molbu gradskoj upravi da se na njegovo mjesto postavi **Petar Pekić**, koji je prije bio gradski knjižničar. Gradska je uprava međutim postavila na položaj upravitelja knjižnice jednog nesvršenog studenta.

7. kolovoza 1926. – *Hrvatske novine* potvrđuju da se **Antun Bošnjak**, prvak somborskih Bunjevaca »spregao«

s radikalima (Narodna radikalna stranka), »pa opet ne može ništa postignuti« za somborske Hrvate (Bunjevce). List također javlja da se u Šandoru (Subotica) zida dom sv. Save. Troškovi iznose 73.000 dinara i plaća ih grad Subotica.

8. kolovoza 1929. – *Neven* piše da je 8. kolovoza u pola deset odslužena misa u crkvi sv. Terezije za **Stjepana Radića**, jednu od žrtava Atentata u Narodnoj skupštini 1928. Crkvu su ispunila hrvatska prosvjetna i kulturna društva s mnoštvom naroda.

9. kolovoza 1936. – *Subotičke novine* podsjećaju da će 14., 15. i 16. kolovoza u Subotici biti održana 250-godišnjica dolaska bačkih Hrvata u Bačku. List poziva svoje čitatelje: »Cvijećem, zelenilom i narodnim motivima treba iskititi sve kuće za vrijeme proslave. Osobito neka to čine oni čije se kuće nalaze u onim ulicama kuda će prolaziti svečana povorka. I oni koji nisu naše narodnost, neka iz solidarnosti prema nama starosjediocima Subotice iskitite svoje kuće. Bit ćemo im zahvalni.«

10. kolovoza 1930. – *Obzor* piše da je 9. kolovoza u subotičkoj katedrali održan rekvijem za Stjepana Radića. Na sredini crkve je bio postavljen katafalk okićen cvijećem, a na njemu je bila slika Stjepana Radića. U isto vrijeme, i Hrvatsko kulturno društvo *Napredak* u Beogradu je održalo zadušnice Stjepanu Radiću. Zadušnice je odslužio msgr. **Vlašić** u beogradskoj katoličkoj crkvi sv. Kralja.

11. kolovoza 1936. – *Hrvatska straža* piše da je 8. kolovoza 1936. održana u subotičkoj katedrali misa za pokoj duše Stjepana Radića. U vrijeme službe Božje pjevao je mješoviti zbor hrvatskog crkvenog pjevačkog društva *Sv. Cecilija*. Uz brojne delegate hrvatskih društava sv. misi je prisustvovao i narodni zastupnik **Josip Vuković Đido**.

11. kolovoza 1936. – *Hrvatska straža* piše da je Francuska akademija odlikovala subotičkog književnika Hrvata

Bunjevca Petra Pekića križem reda *Palme*, koji se daje ljudima zaslužnim na umjetničkom ili znanstvenom polju. Pekić je napisao više knjiga. Najpoznatija mu je *Povijest Hrvata u Vojvodini do 1929.*

Rič pod đermom u Đurđinu

Večer posvećena biskupu Lajči Budanoviću

»Napajan dubokom molitvom zadužio nas je zadivljujućom radnom energijom. Biskup Lajčo nas oduševljava snagom koja ne poznaje strah ni pred čim«, naveo je mons. Beretić

Rič pod đermom manifestacija je koju Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo *Đurđin* organizira u suradnji sa župom sv. Josipa Radnika na dan *Dužijance* u Đurđinu, prije Bandašicinog kola. Svake godine posvećena je velikanu iz prošlosti ili sadašnjosti, a ove godine govorilo se o liku i djelu biskupa Subotičke biskupije **Lajče Budanovića**, s obzirom na to da je prošlo 150 godina od njegova rođenja (Bajmak, 27. III. 1873. – Subotica, 16. III. 1958.). Biskup Budanović smatra se velikanom mjesne Crkve, ali i bačkih Hrvata, budući da je radio na očuvanju njihovog vjerskog, kulturnog i narodnog identiteta.

O biografskim činjenicama biskupa govorio je župnik domaćin vlč. **Daniel Katačić**, o važnosti njegova rada mons. **Stjepan Beretić**, a pročitan je rad o njemu višeg znanstvenog suradnika u Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu dr. **Roberta Skenderovića**.

Biskup 31 godinu

Katedralni župnik mons. Beretić, na čijem je mjestu službovao i Budanović, o pokojnom biskupu rekao je kako je bio ličnost iznimnih sposobnosti i strahovite energije te da će zbog toga ostati dostojanstveni svjetionik

biskupima, svećenicima, redovništvu i vjernicima Subotičke biskupije. »Napajan dubokom molitvom zadužio nas je zadivljujućom radnom energijom. Biskup Lajčo nas oduševljava snagom koja ne poznaje strah ni pred čim«, naveo je mons. Beretić.

Istaknuo je on i kako je Budanović napisao molitvenik *Slava Božja*, saznao je prvu Bačku sinodu kad je izdao *Bački zakonik*, osnovao nekoliko novih župa te podigao 30-ak crkvi među kojima je i đurđinska.

»Bio je odlučan i pravičan poglavar, traženi ispovjednik i veliki molitelj. Kažu da je njegov molitvenik najviše istrošen na listu gdje je stajala molitva sv. Josipu za dobru smrt. Na čelu subotičke župe sv. Terezije je stajao 38, a na čelu administrature 35 godina. Kao biskup djelovao je 31 godinu. Umro je u dobi od 85 godina«, rekao je katedralni župnik.

Prema riječima mons. Beretića, pokojni biskup Budanović se pored duhovne, bavio i kulturnom djelatnošću te je među ostalim osnovao 1933. Maticu subotičku.

Nositelj vjerskog, društvenog i kulturnog života

Povjesničar dr. Robert Skenderović pisao je o važnosti biskupa Budanovića u znanstvenom članku *Lajčo Bu-*

danović nositelj vjerskog, društvenog i kulturnog života bačkih Hrvata. Zbog odsutnosti dr. Skenderovića, rad je pročitao tajnik Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata **Josip Bako**.

»Najvažnije je istaknuti da je po svome pozivu uvijek bio prvo katolički svećenik. Nakon generacije **Ivana Antunovića** i **Đene Dulića** nastupila su nova vremena. Već od 1900. godine, kao vođa našeg naroda istaknuo se svećenik **Pajo Kujundžić**, a uz njega su stasali tada mladi svećenici **Blaško Rajić** i **Lajčo Budanović**, koji je djelovao u Bačkoj na socijalnom, nacionalnom i vjerskom polju. I u Subotici, i u Novom Sadu, i u Baji ostavio je pozitivan trag svoga djelovanja, a bio je poznat i u Hrvatskoj«, napisao je dr. Skenderović te istaknuo kako će biskup Budanovića među bačkim Hrvatima ostati upamćen »kao čovjek koji je volio svoj narod, koji je za svoj narod patio i bio proganjan, ali je ostao ustrajan u toj ljubavi«.

Na *Riči pod đermom* nastupio je dječji zbog HKPD-a *Đurđin* kojega vodi **Nela Skenderović**, a čitanjem poezije predstavljena je i literarno-dramska sekcija Društva.

Među uzvanicima manifestaciji je nazočio ministar u Vladi Srbije **Tomislav Žigmanov**, predsjednik Udruge

bunjevačkih Hrvata *Dužijanca* mons. dr. **Andrija Anišić**, dopredsjednik Hrvatskog nacionalnog vijeća za Suboticu **Slavko Benčik**, predstavnik Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata **Josip Bako** te ravnateljica škole u *Đurđinu* **Ljiljana Dulić**.

J. D. B.

U Golubincima održan godišnji koncert tamburaškog sastava *Ladan špricer*

Nastavak rada s mladim generacijama

Ladan špricer. Majka **Ivana** također je kratko svirala tamburu, ali tu je i djed **Zvonko** koji je jedan od začetnika tamburaške sekcije u HKPD-u *Tomislav*. Daniel bi volio jednog dana imati tamburaški sastav s kojim će svakodnevno svirati, a do tada bilježi zapažene nastupe u glazbenoj školi, ali i na koncertima TS-a *Ladan špricer*.

Tamburaški sastav *Ladan špricer* djeluje u sklopu HKPD-a *Tomislav* iz Golubinaca 12 godina. Počeo je s radom sasvim spontano na inicijativu nekoliko entuzijasta, ljubitelja tamburaške muzike. Osim brojnih koncerata na lokalnim manifestacijama, kao naj-

značajniji izdvajaju koncert u dvorani *Vatroslav Lisinski* u Zagrebu, kada su predstavili svoju udrugu te koncert na Međunarodnom sajmu u Berlinu gdje su predstavili svoju nošnju, muziku, kulturu i tradiciju Golubinaca, ali i cijele Vojvodine.

Ovogodišnji koncert održan je zahvaljujući potpori Općine Stara Pazova.

S. D.

Tamburaški sastav *Ladan špricer* koji radi i djeluje u sklopu Hrvatskog kulturno-prosvjetnog društva *Tomislav* iz Golubinaca, održao je 6. kolovoza svoj cjelovečernji koncert na ljetnoj pozornici Katoličke porte u Golubincima. Bila je ovo prigoda za još jednu retrospektivu rada ovog sastava, koji trenutačno jedini aktivno djeluje pri udruzi.

Na repertoaru su se mogle čuti razne kompozicije, od tradicijskih vojvođanskih, preko hrvatskih tamburaških pjesama, zabavnih pa do nekoliko i autorskih. Ovoga puta, kao gost s tamburaškim sastavom nastupio je još jedan Golubinčanin, **Vladimir Banovčanin**. Riječ je o vrsnom glazbeniku, koji je nakon deset godina nastupanja u tribut bendu *Bitlsi (The Bestbeat)*, odlučio svjetla velikih svjetskih pozornica zamijeniti muzikom u svom rodnom mjestu.

»Od samog početka rada orkestar ima samo jedan zadatak, a to je da svoju ogromnu ljubav prema tamburi i svoju beskrajnu energiju podijeli s drugima. S godinama se mijenjao sastav, dolazili su novi članovi, usavršavali se i postali pravi virtuoz. Uzdigli su tamburu na jednu višu razinu i danas uživaju u onome što rade«, istaknula je predsjednica golubinačke udruge **Anita Naglič** i dodala da ono što ih najviše raduje jeste kada vide da se i mlađe generacije priklanjaju tamburi.

»Među njima je i **Daniel Žarković**, koji je također nastupio na koncertu kao solist na primu. Daniel (2012. godište) je od malena aktivan član Društva, a paralelno već četiri godine pohađa tamburu u glazbenoj školi *Ljubinko Lazić* u Vojki. Ova glazbena škola postoji već deset godina, a vodi je mr. **Ljubinko Lazić**, šef sekcije kontrabasa u Beogradskoj filharmoniji«, kaže Naglič.

Daniel je ljubav prema tamburi naslijedio od cijele obitelji. Otac **Aleksandar** voditelj je tamburaškog sastava

Međunarodna likovna kolonija *Bunarić* u Subotici

Osamdeset kvalitetnih djela

Na početku ovogodišnje Međunarodne likovne kolonije *Bunarić*, u četvrtak, 4. kolovoza, u velikoj dvorani HKC-a *Bunjevačko kolo* priređeno je otvorenje slika nastalih na lanjskom, 26. sazivu ove likovne manifestacije. Ovogodišnji saziv kolonije otvorio je član Likovnog odjela Kola, slikar **Sándor Kerekes**.

Otvorenju su među ostalim prisustvovali dopredsjednik HNV-a za Suboticu **Slavko Benčik**, te predsjednik HKC-a **Lazar Cvijin**, koji je rekao da dio djela koja nastaju na koloniji ostaje u fundusu Centra, a dio je namijenjen za darove, te je tako uradak s prošlogodišnje kolonije otišao u Pariz.

Članovi dječjeg dramskog odjela odigrali su dio iz predstave *Zubar iz Albadara*, a pripremila ih je **Katarina Ivanković Radaković**.

Kolonija *Bunarić*, koju organizira HKC *Bunjevačko kolo* i koja se održava u okviru programa subotičke *Dužijance*, traje već više od četvrt stoljeća, obogaćujući likovni i kulturni život Subotice.

Od 3. do 6. kolovoza održan je njezin 27. saziv, koji je okupio četrdesetak slikara (amaterskih i profesionalnih) iz Srbije. Dio sudionika, već tradicionalno, čine članovi Likovnog odjela HKC-a.

Slikari su tijekom kolonije stvarali u velikoj dvorani i dvorištu Centra, nastalo je mnoštvo likovnih radova u različitim tehnikama, različitim stilova i poetika. Dominirali su pejzaži, ali su na platnima ovjekovječeni i žetelački radovi, prizori grada Subotice, te slike »mrtve prirode«.

»Na koloniji je sudjelovalo 20 domaćih slikara i 23 iz Mađarske, Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Nastalo je 80 kvalitetnih djela tako da smo bili izuzetno produktivni. Dojmovi su vrlo dobri, svi vole doći na koloniju *Bunarić* i čekaju narednu godinu da se taj poziv obнови«, kaže predsjednica Likovnog odjela Kola **Josipa Križanović**.

N. Sudarević

Svetište Velike Tekije

Susreti, zavjeti i bogoslužja

»Poučeni riječima Svetog pisma, ni danas ne želimo zaboraviti ono čemu nas Crkva želi poučiti – da nas prava pobožnost prema Mariji približava Kristu«, rekao je pomoćni biskup đakovačko-osječki Ivan Ćurić

Ovogodišnja proslava Gospe Tekijske u istoimenom svetištu Srijemske biskupije u Petrovaradinu započela je misama bdijenja 4. kolovoza. Središnje misno slavlje predslavio je toga dana pomoćni biskup đakovačko-osječki mons. **Ivan Ćurić**, skupa sa srijemskim biskupima **Fabijanom Svalinom** i **Đurom Gašparovićem**.

Biskup Svalina je na početku pozdravio hodočasnike, spomenuvši one iz Žednika, Slavenskog Broda, Garčina, Šumeća i Kaniže, kao i vjernike u nošnjama iz HKD-a Šid iz Šida. Dirljiva je bila zavjetna procesija sa svijećama, upriličena nakon mise, u smiraj uoči Gospe Snježne, tijekom koje su pjevane marijanske pjesme, uz novi zaziv koji je predložio biskup Ćurić: »Bogorodice Djevo, Gospo Tekijska, milo nas zakrili, boli blaži nam! Kristu vodi nas, o, Tekijska Majko«.

Posebno mjesto slike Gospe s Tekija

Idućega dana, na blagdan Posvete bazilike sv. Marije Velike u Rimu (Snježna Gospa) liturgijska proslava započela je jutarnjom liturgijom bizantskoga obreda, iza koje je uslijedila sveta misa na mađarskom jeziku. Najveći je broj vjernika nazočio pontifikalnom misnom slavlju na hrvatskom jeziku koje je, u zajedništvu sa srijemskim biskupima te svećenicima Srijemske biskupije, Subotičke biskupije, Beogradske nadbiskupije, Đakovačko-osječke nadbiskupije i Eparhije sv. Nikole – Ruski Krstur predslavio biskup Ćurić. Prisjećajući se mise koju je u Osijeku 7. lipnja 2003. godine predslavio sv. papa Ivan Pavao II., mons. Ćurić je

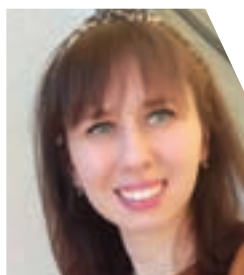
u propovjedi kazao kako je u tom slavlju na poseban način bila istaknuta marijanska dimenzija naše vjere.

»Tom je prigodom pred papu bio donesen kip aljmaške Gospe od utočišta i voćinske Gospe od utočišta te ih je papa okrunio znakovitim obredom. Za vrijeme liturgijskog slavlja na oltarskom prostoru bila je uzdignuta zavjetna slika Gospe Tekijske. Tada smo htjeli prepoznati, kao i danas, kako su prostori naših biskupija vidljivo prošarani i svetištima i pobožnošću prema Mariji. Drago nam je što u našem hrvatskom narodu kršćanska vjera snažno odiše ljubavlju prema Majci Bogorodici«, kazao je biskup.

Kazavši kako na blagdan Snježne Gospe želimo nahraniti i obnoviti snagu svoje vjere, razmatrajući događaje što ih je Bog iz ljubavi prema nama učinio u Mariji ulazeći u njezinu životnu povijest, Ćurić je nastavio: »Časteći Mariju, na tragu više od tri stoljeća povijesti Tekijskoga svetišta, želimo srcem doživjeti snagu spasenja, osjetiti da nas Onaj koji je u njezinu krilu rođen, koji je za nas umro i uskrsnuo, Isus Krist, sve želi rasvijetliti i voditi nas punini života u uskrsnuću. Poučeni riječima Svetog pisma, ni danas ne želimo zaboraviti ono čemu nas Crkva želi poučiti – da nas prava pobožnost prema Mariji približava Kristu«.

»Naš je život obasan nadom i utjehom. Zato vjernik svoj život nikada ne okreće niti ostavlja u tami. Vjera nas uči da čeznemo za nadahnućem koje nije površno, koristljivo ni nepravedno, već izvire iz 'Mudrosti odozgo', koja je 'čista, mirotvorna, milostiva, poučljiva, puna milosrđa i dobrih plodova'. Ona nas čini sposobnima otvoriti se, početi u susret drugima, srdačno i iskreno živjeti s njima. Možda

Piše: dipl. theol. Ana Hodak

»Ne bojte se!«

bi nam ideal kršćanskoga poziva ostao gotovo neostvariv, ali Krist nam je svojom blizinom pokazao put. Po njemu Božje spasenje silazi u našu stvarnost, dolazi na putove kojima idemo i djelom svoje otkupiteljske ljubavi i uskrsnućem zasađuje klicu preobrazbe, novoga Neba i nove Zemlje. Ona nas upućuje na putove pomirenja, obećava i daruje nam svoj mir. S Majkom Marijom želimo graditi civilizaciju ljubavi, koja je upisana u naša srca kao Kristov zakon ljubavi – Božje ljubavi za nas i poziv na konkretna djela ljubavi prema drugima, a posebno potrebitima«, kazao je biskup Čurić zaključujući homiliju.

Hodočasnici i gosti

Na koncu mise, koju je glazbeno prošlo pjevanje zbora Župe Presvetog Trojstva iz Srijemskih Karlovaca kojim je ravnala **Vlasta Malešević**, te nakon blagoslova nabožnih predmeta, čudotvorna slika Gospe Tekijske, nošena od strane bandaškoga para u bunjevačkim nošnjama, prenijeta je u crkvu svetišta. Ondje je bila izložena štovanju i molitvama brojnih hodočasnika. Oni su tijekom cijeloga dana, napose iz župa Srijema, obilazili crkvu, obavljali osobne pobožnosti te se utjecali Bogorodici. Uvijek to u velikom broju i obiteljskim skupinama čine na svoj način i brojni Romi.

Prvoga je dana od gostiju iz struktura ovdašnje hrvatske zajednice misi nazočio zamjenik pokrajinskog tajnika za kulturu, informiranje i odnose s vjerskim zajednicama **Goran Kaurić**, a oba dana diplomatski savjetnik u Veleposlanstvu Republike Hrvatske u Beogradu **Nikola Bajić**, te predsjednik Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata **Ivo Martinović**. Središnjoj misi nazočila je i predsjednica Izvršnog odbora Hrvatskog nacionalnog vijeća **Karolina Bašić**. Na središnjoj misi, kao i misi bdijenja je u ime Srpske pravoslavne Crkve nazočio arhimandrit **Kleopa Stefanović**, izaslanik vladike srijemskoga **Vasilija**, hodočasnici iz Srijema, Bačke, Beogradske nadbiskupije, Đakovačko-osječke nadbiskupije.

Hodočašće je završeno večernjom misom koju je slavio rektor Svetišta **Ivan Rajković**.

M. T.

Isus je brojnim čudima pred narodom i svojim učenicima dokazivao svoj mesijanski identitet. Ljudi su različito reagirali na ta čuda, ipak većina ih je prihvaćala i shvaćala da Isus nije kao drugi učitelj. Vidjeli su u njemu nešto drugačije. Neki su prepoznali Mesiju, neki nisu bili sigurni. Ali su čuda svakako ta koja su Isusu pribavila popularnost u narodu, a on ih je koristio da pomogne, ali i da im se objavi. Ono što je za čuda važno, Isus je uvijek tražio vjeru. Tamo gdje je vjera izostala, ništa se neobično ne bi ni dogodilo. Snažna pouka o vjeri je njegovo čudo hodanja po vodi (usp. Mt 14,22-33). Okolnosti ovoga događaja možemo lako preslikati na ljudski život, zato nam je on važan, ne samo kao potvrda Isusovog božanskog sinovstva, već i kao usmjerenje u našem vjerskom životu.

Hod po vodi

Evangelja među brojnim Isusovim čudima bilježe i njegov hod po moru. Njime Isus na još uvjerljiviji način otkriva svojim učenicima tajnu svoje osobe, ali i kuša veličinu njihove vjere. Prije ovoga čuda Isus je čudesno nahranio pet tisuća ljudi s pet kruhova i dvije ribe. Nakon toga događaja on šalje učenike lađom na drugu obalu Genezaretskog jezera, a on se povlači u goru na molitvu. Evangelje kaže da su učenici bez Isusove prisutnosti na moru proživjeli nevrijeme, lađu su šibali valovi i vjetar im je bio protivan. Nemirna i besana noć, ispunjena strahom i borbom s prirodom blizila se polako kraju, kada su ugledali nešto neobično. Uplašeni i neispavani pomislili su da vide utvaru. Nije im bilo ni nakraj pameti da bi Isus mogao doći k njima, jer nalaze se usred nemirnog jezera. Obuzeo ih je novi strah, ali Isus ih umiruje: »Hrabro samo! Ja sam! Ne bojte se!« (Mt 14,28). Petar, dok svi nijemo promatra-

ju što se događa, želi dokaz da je Isus pred njima pa traži od Isusa da i on hoda po vodi. I krenuo je, ali u jednom trenutku se uplašio i počeo tonuti. Strah je pobijedio vjeru, zato je čudo prestalo postojati. Isus ga spašava, ali i kori zbog manjka vjere. Učenici koji sve promatraju sada bez sumnje shvaćaju da je pred njima Isus, koji nije samo učitelj, već pravi Božji Sin.

Ovaj susret Isusa i učenika usred nemirnog jezera snažno je ohrabrenje za sve one koji vjeruju u njega, kao i pouka o važnosti vjere na našem životnom putu. Tumači Svetog pisma uspoređuju naš život s lađom usred nemirnoga mora. Lađu našega života šibaju valovi, nose protivni vjetrovi, a mi ne možemo na to utjecati. Bojimo se za budućnost, ne znamo kako će biti, a malo toga ovisi o nama. Ali ono što ne smijemo nikada zaboraviti je da uvijek dolazi Isus i govori: »Hrabro samo! Ja sam! Ne bojte se!« U svakoj našoj životnoj oluji, on je uz nas, kada mislimo da ćemo biti potopljene, da ne možemo više, tada nam je najbliži. Nikada nismo sami, a posebno kada je najteže. On je Gospodar prirode i svijeta, on je onaj koji može sve pobijediti. I kao što je Petar mogao s Isusom hodati po vodi, i mi s njim možemo ono što sami nikada ne bi mogli, što nam se čini nemoguće i nevjerovatno. No, potrebna je vjera, snažna i nepokolebljiva. Kad sumnja počne da je nagriza, mi polako tonemo. Vjera nas drži na površini. Vjerom držimo Krista za ruku kada valovi života prijete da nas potope. Zato vjernik može izdržati ono što se čini neizdrživo, može pobijediti ono što izgleda nepobjedivo, jer se čvrsto drži Krista. A svaka životna oluja koja nas nije potopila, jer smo snažno vjerovali, dokazuje, poput čuda o kojem govori evangelje, da je Isus Božji Sin, koji može pobijediti sve.

Velika obnova crkve Presvetog Trojstva u Somboru 1888. godine (I. dio)

Pothvat župnika Gyule Fehéra

Gyula Fehér najistaknutiji je somborski župnik 19. stoljeća. Za njegovo ime se veže izgradnja novih orgulja 1877. godine, obnova i izgradnja tornja crkve 1883. godine i ne mali pothvat – potpuna obnova unutrašnjosti crkve 1888. godine

Generalni vikar i kanonik **József Kiss** je 24. lipnja 1752. godine, kao zastupnik nadbiskupa **Ferenca Klobusiczkog** blagoslovio kamen temeljac današnje župne crkve Presvetog Trojstva. Gradnja najljepše barokne katoličke crkve u Subotičkoj biskupiji je trajala od 1752. do 1772. godine. Velika obnova crkve rađena je 1888. godine.

Gyula Fehér

Župnik **Gyula Fehér** za somborskog župnika imenovan je 1868. godine. Rođen je u Somboru 7. srpnja 1838. godine. Za svećenika je zaređen 1861. godine. Kao mlad svećenik preuzima somborsku župu Presvetog Trojstva. Najistaknutiji je somborski župnik 19. stoljeća. Za njegovo ime se veže izgradnja novih orgulja 1877. godine, obnova i izgradnja tornja crkve 1883. godine i ne

mali pothvat – potpuna obnova unutrašnjosti crkve 1888. godine. Gradnja katoličkih škola, osnivanje katoličkih udruga i završetak izgradnje nove crkve posvećene Sv. Stjepanu kralju koju danas koriste oci karmelićani.

Crkva prije obnove

Prije nego što je crkva iznutra obnovljena napravljene su fotografije oko 1870. godine. One se smatraju najranijim fotografijama o crkvi, a pribrojene su i među najranijim fotografijama nastalim u Somboru. Nije svaka slika u potpunosti dobro uspjela, ali vide se detalji o kojima govore arhivski dokumenti 18. i 19. stoljeća, a od njih danas već ne postoji ništa. To su npr. orgulje i ukrasi na koru u rokoko stilu, slika glavnog oltara u originalnom izgledu, oltarna slika sv. Vendelina koja je bila na mjestu oltarne slike Srca Isusova, i naravno zidne dekoracije koje su se od tada više puta promijenile.

Što je prethodilo obnovi

Gábor Grosschmid je 1888. godine objavio jedan duži tekst u lokalnom glasilu (*Bácska*, 1888. XI. 16.) pod

Vanjski izgled crkve prije obnove

nazivom »Naša crkva«. Tekst govori o stanju katoličke crkve u Somboru, o franjevcima koji su vodili somborsku župu, o svećenicima, kao i o stanju u drugoj polovini 19. stoljeća. Po njegovim riječima, stanje u crkvi je stiglo do niske točke, i duhovno i materijalno. Smatra da su se neki obogatili na račun crkve, a da je župa postajala sve siromašnija. Vanjski i unutrašnji izgled crkve je bio jako ružan, već nedostojan za sakralnu upotrebu. Stanje se promijenilo kad je **Haynald** postao nadbiskup i imenovao u Somboru Gyulu Fehéra župnikom. Poboljšanje u duhovnom pa i materijalnom se jasno vidjelo. Strani faktori koji su iskorištavali crkvu za svoju dobrobit su uklonjeni.

1887. godina

Na proljeće 1887. godine župnik Fehér krenuo je u prikupljanje ponuda za unutrašnje radove u crkvi. Tog

proljeća izvijestio je i nadbiskupa Haynalda u Kaloči o prikupljenim ponudama i imenima umjetnika koji bi na sebe primili taj nemali zahvat, posao. Po preporuci **Ferenca Frola**, prelata iz Pečuha u Sombor dolaze slikar **Graits** i umjetnik za umjetni ili štukomramor **Ruzsinszky**. Nakon detaljne analize crkve, napravili su svoje nacрте i predračune, ponude o njihovom radu. Ubrzo nakon što

Oltar sv. Franje prije obnove

se pročulo da su dva spomenuta majstora posjetila crkvu Presvetog Trojstva u Somboru, župnik Fehér je dobio pismo. U pismu je bio odsječak iz lokalnih novina u Pečuhu koji govori o jako loše obavljenom poslu majstora Graitsa i Ruzsinszkog u jednoj tamošnjoj gradskoj crkvi. Kasnije jedan od suradnika slikara **Károlya Jakobeya** koji se zvao **Greiner**, Graitsa je nazvao običnim molerom, a ne akademskim slikarom, po njegovom mišljenju šteta bi bilo lijepu somborsku crkvu dati da ju Graits oslikava. **Lajos Hoppel** je takođe dao bolju ponudu i obećao puno bolji i ljepši rad nego što bi to znao odraditi majstor Ruzsinszky.

Ponuda se zatražila i od majstora Károly Jakobeya. Ta ponuda je obuhvatila i nove vitraže za crkvene prozore, koje bi izradio majstor iz Budima, **Ede Kratzmann**. U planu je bila kupovina novih brončanih svijećnjaka za glavni oltar – šest velikih i četiri mala, i za svaki sporedni oltar. Zatražene su ponude i od čuvenih majstora za vitraže u Budimpešti **Kratzmanna** i **Sándora Ligetija**. No sve te ponude su nadmašile financijske mogućnosti župe u Somboru. Uslijedile su rasprave između župe i nadbiskupije u Kaloči, kako bi se i na čemu moglo uštedjeti, što je potrebno i što nije. Nadbiskupija je predlagala da se neki oltari uklone, jer nema toliko svećenika da bi se svi oltari

koristili. Župnik Fehér je objasnio da su oltari i sveci kojima su posvećeni jako poštovani u Somboru, na njihove blagdane velike su proslave s puno ljudi, zato smatra to pogrešnim. Neke oltare su darivale čuvene somborske obitelji, oltar Blažene Djevice Marije je dar obitelji **Esztergamy**, a oltar sv. Križa je bio dar obitelji **Peidelhauser** koji je kasnije pretvoren u oltar Lurdske Gospe. Slika na oltaru sv. Vendelina koja je bila na mjestu današnje slike Srca Isusova je dosta jednostavna i krajnje neumjetničke izvedbe, te je jednoglasno odlučeno da se ta slika promijeni. Gornji dio krstionice je također propao i zahtijeva da se napravi potpuno novi.

Iz dokumentacije vidimo da je za obje strane, i župnika Fehéra i nadbiskupa Haynalda, najprihvatljivija bila ponuda Károlya Jakobeya i **Henrika Altenbuchnera**.

Glavni oltar prije obnove

Akcent na klasicizmu

Neizbježno je bilo da se s obnovom unesu novi detalji u crkvu i to ne u baroku, nego u stilu klasicizma, koji je već inače bio u crkvi, ali je barok dominirao. Iz pisama nadbiskupa Haynalda vidimo da je pokušavao sačuvati sve originalno u prvobitnom baroknom stilu. Ali ipak, vremenom su stari barokni kipovi propali i nužna je bila promjena. Na tržištu sakralnih kipova nudili su se kipovi u klasicističkom stilu koji su se ipak uklopili u baroknu pozadinu i danas čine kompleksnu cjelinu crkve. Jakobeyeve slike na stropu i zidu crkve su dale akcent koji je prevagnuo prema klasicizmu.

Gábor Drobina

O prezimenima bačkih Hrvata (LIV.)

Mandić

Bunjevački Hrvati izrodili su niz plemenitih obitelji. Neke od njih su se razgranale, ostavile veliki trag u lokalnoj povijesti (Sombora, Subotice itd.), a neke su se ugasile i pale u zaborav. Među brojčanim obiteljima plemenitog podrijetla nalaze se i oni **Mandići**, koji su povezani sa somborskim graničarom **Matijom Mandićem**, koji je dobio plemstvo pod carem **Karlom IV.** (29. IV. 1720.). Potomci Matije Mandića danas naseljavaju relativno širok prostor, koji uključuje Čavolj i Kačmar u Mađarskoj, Sombor, Lemeš, Bajmak i Suboticu u Srbiji

(AP Vojvodina). U poznatije pripadnike spada svakako **Mijo Mandić** (1857. – 1945.), koji je 1884. pokrenuo u Baji hrvatski list *Neven*. Međutim, tu ulaze i **Mišo Mandić** (1928. – 2020.), hrvatski kulturno-prosvjetni radnik u Mađarskoj i dobar poznavatelj čavoljskih Mandića, ali i **Ladislav Mandić** (1889. – 1956.), potomak lemeške grane Mandića i čuvar izvorne plemićke diplome iz 1720. i predsjednik okružnog suda u Zalaszentgrótu u zapadnoj Mađarskoj.

Antunovićev nastavljatelj

Društvena i kulturna gibanja bačkih Hrvata na prijelazu iz 19. u 20. st. teško je zamisliti bez udjela Mije Mandića (1857. – 1945.), jednog od učenika (pitomaca) **Ivana Antunovića** i osiromašenog potomka plemenitih Mandića. Mandićev *Neven* je popunio prazninu, koja je gašenjem kalačkih *Bunjevačkih i šokačkih novina* (1872.) i *Bunjevačke i šokačke vile* (1876.), subotičke *Misečne kronike* (1873.), *Subatičkog glasnika* (1876.) i sombor-

skog *Bunjevca* (1882.) nastala u hrvatskoj periodici u Južnoj Ugarskoj. Do pokretanja subotičkih *Naših novina* (1907.), bio je to jedini hrvatski list i po sadržaju i po jeziku u Bačkoj i šire. *Neven* je doživio popularnost ne samo u svojoj sredini. U početku je imao suradnike uglavnom u krugovima rodoljubivih katoličkih svećenika. Po prelasku Mandića u Suboticu 1892., *Neven* je prerastao u list koji je bio otvoren za sve suradnike s južnoslavenskog prostora. Međutim, u biti je ostao hrvatski list.

Velikan bez biografije

Nastavljač Ivana Antunovića je kompleksna ličnost, koja je samo djelomično tematizirana. Bio je čovjek nekoliko epoha: dugog razdoblja mira u Europi (1871. – 1914.), Prvog svjetskog rata, međuraća i Drugog svjetskog rata. Nije bio zastupnik Velike narodne skupštine u Novom Sadu 1918. koja je proglasila priključenje Bačke Srbiji. Međutim, sudjelovao je na Bunjevačkoj skupštini 2. lipnja 1941., koja je sazvana zato da poništi odluke Novosadske skupštine 1918. Mijo Mandić i sam je pisao crtice iz svog života. Međutim, njegovu prvu cjelovitu biografiju sastavio je novinar **Joso Šokčić** – *Subotica pre i posle oslobođenja* (1934.). Ova knjižica je pisana bez veće ambicije, s osnovnim ciljem rehabilitacije lika i djela Mije Mandića, koji je u to vrijeme prilično izgubio ugled među svojim sunarodnjacima.

Genealogija

Mijo Mandić je bio svjestan svog plemenitog podrijetla, ali ga nije istražio. Ono izgleda ovako: **Pavle i Magdalena Rajčić** (vj. 23. IX. 1755. u Gari), **Josip** (r. 10. VIII. 1770.) i **Franciška Cigić Parčetić** (vj. 11. XI. 1799. u Čonoplji); **Jakov** (r. 9. I. 1803.) i **Anastasija Barišić** (vj. 17. XI. 1824. u Kačmaru); **Zakarija** (r. 1. IX. 1831.) i **Veronika Petreš** (vj. 7. XI. 1849.); **Mijo** (r. 12. IX. 1857.) i **Paulina Nimčević** (vj. 1934.); **Barnaba Mandić** (r. 9. VI. 1909.). Paulina Nimčević je unuka **Josipa Nimčevića** (1820. – 1900.), pretka pisca redova.

Interesi

Mandićevi interesi su bili široki, ali mu je pažnja uglavnom bila usmjerena na polju prosvjete, kulture i političkog djelovanja. Kao školski nadzornik uredio je prosvjetne prilike u Subotici poslije Prvog svjetskog rata. Po umirovljenju je postao upravnik Gradske biblioteke i muzeja (1923. – 1932.). Kao subotički gradski vijećnik početkom 1930-ih kritizirao je grupaciju oko **Blaška Rajića**. Osujetio je 1929. podizanje spomenika **Antunu Miroljubu Evetoviću** u Subotici. Zbog toga je osobno otputovao u Beograd, gdje ga je primio **Petar Živković**, predsjednik Vlade. Posljedično, Ministarstvo prosvjete je odgodilo odobrenje za podizanje Miroljubovog spomenika. Ostatak svog života Mandić je posvetio pomaganju sina **Barnabe Mandića** u izgradnji prosvjetne karijere tijekom kaotičnih 1930-ih i 1940-ih.

Preprekova jesen 2023.: Natječaj za kratku priču

HKUPD *Stanislav Preprek* iz Novog Sada raspisao je Natječaj za kratku priču. Pravo sudjelovanja imaju svi građani iz Srbije i Hrvatske, te iz inozemstva, koji pišu na hrvatskom jeziku ili na nekom od njegovih dijalekata. Tema priče je slobodna. Autori mogu poslati do tri neobjavljene priče, a uz to trebaju navesti svoje puno ime i prezime, broj telefona i adresu, te priložiti svoju fotografiju i kratak životopis. Priče pod pseudonimom neće biti objavljene, kao ni ulomci iz većih proznih cjelina, ili već objavljeni radovi te radovi poslani na druge natječe. Priče se ne honoriraju.

Priče slati na e-mail adresu: natjecaji.stanislav.preprek@gmail.com pri čemu u rubrici »subject« treba naznačiti PREPREKOVA JESEN 2023. – ime i prezime autora.

Rok za slanje priča je 7. kolovoza 2023. godine.

Uredništvo zbornika *Preprekova jesen 2023.* odabrat će najbolje radove za istoimeni zbornik koji će biti tiskan u nakladi Udruge, te će tročlani žiri rangirati prve tri pripovijetke. Na promociji Zbirke, predviđenoj za listopad 2023. godine, uz prigodni program, tri prvoplasirane priče pročitati će nagrađeni autori.

Temeljem članka 63. Zakona o planiranju i izgradnji (*Sl. glasnik RS*, br. 72/2009, 81/2009 - ispr., 64/2010 - odluka US, 24/2011, 121/2012, 42/2013 - odluka US, 50/2013 - odluka US, 98/2013 - odluka US, 132/2014, 145/2014, 83/2018, 31/2019, 37/2019 - dr. zakon, 9/2020, 52/2021 i 62/2023) i članka 89. Pravilnika o sadržini, načinu i postupku izrade dokumenata Prostornog i urbanističkog planiranja (*Službeni glasnik RS*, broj 32/2019), Tajništvo za građevinarstvo obavještava zainteresirane građane da će se održati:

JAVNA PREZENTACIJA URBANISTIČKOG PROJEKTA

urbanističko-arhitektonske razrade lokacije za dogradnju poslovne zgrade i izgradnju novih pomoćnih objekata na katastarskoj parceli broj 10998/4 i 937/4 k.o. Palić

(naručitelj projekta »JOVISTE« d.o.o.)

Zainteresirane pravne i fizičke osobe mogu izvršiti uvid i dobiti informacije o Urbanističkom projektu od 18. do 24. kolovoza 2023. godine, svakog radnog dana od 8 do 12 sati, u Tajništvu za građevinarstvo, Stara gradska kuća, Trg slobode 1, ured br. 204.

Urbanistički projekt se može pogledati i na službenoj internetskoj stranici Grada Subotice www.subotica.rs u rubrici Građevinarstvo – Javni uvid.

Stručni obrađivač predmetnog Urbanističkog projekta je »Arhitop«, d.o.o. Bačka Topola.

Primjedbe i sugestije na planirana rješenja tijekom javnog uvida, mogu se u pisanoj formi dostaviti Tajništvu za građevinarstvo (Uslužni centar, šalter 8 ili 9), od 18. do 24. kolovoza 2023. godine.

Osoba ovlaštena za davanje potrebnih obavijesti o javnoj prezentaciji je Katarina Buljovčić.

Sve primjedbe prispjele u Zakonskom roku bit će dostavljene Komisiji za planove.

Temeljem članka 63. Zakona o planiranju i izgradnji (*Sl. glasnik RS*, br. 72/2009, 81/2009 - ispr., 64/2010 - odluka US, 24/2011, 121/2012, 42/2013 - odluka US, 50/2013 - odluka US, 98/2013 - odluka US, 132/2014, 145/2014, 83/2018, 31/2019, 37/2019 - dr. zakon, 9/2020, 52/2021 i 62/2023) i članka 89. Pravilnika o sadržini, načinu i postupku izrade dokumenata Prostornog i urbanističkog planiranja (*Službeni glasnik RS*, broj 32/2019), Tajništvo za građevinarstvo obavještava zainteresirane građane da će se održati:

JAVNA PREZENTACIJA URBANISTIČKOG PROJEKTA

urbanističko-arhitektonske razrade lokacije za izgradnju višeporodičnog stambenog objekta katnosti Po+P+5 na k.p. br. 1100 i 1101 K.O. Stari grad u Subotici

(naručitelj projekta – MD INŽENJERING SU d.o.o.)

Zainteresirane pravne i fizičke osobe mogu izvršiti uvid i dobiti informacije o Urbanističkom projektu od 18. do 24. kolovoza 2023. godine, svakog radnog dana od 8 do 12 sati, u Tajništvu za građevinarstvo, Stara gradska kuća, Trg slobode 1, ured br. 204.

Urbanistički projekt se može pogledati i na službenoj internetskoj stranici Grada Subotice www.subotica.rs u rubrici Građevinarstvo – Javni uvid.

Stručni obrađivač predmetnog Urbanističkog projekta je Javno poduzeće za upravljanje putovima, urbanističko planiranje i stanovanje, Subotica.

Primjedbe i sugestije na planirana rješenja tijekom javnog uvida, mogu se u pisanoj formi dostaviti Tajništvu za građevinarstvo (Uslužni centar, šalter 8 ili 9), od 18. do 24. kolovoza 2023. godine.

Osoba ovlaštena za davanje potrebnih obavijesti o javnoj prezentaciji je Katarina Buljovčić.

Sve primjedbe prispjele u Zakonskom roku bit će dostavljene Komisiji za planove.

Ljetna škola hrvatskog jezika, kulture i duhovnosti na Prviću

Škola posvećena obiteljima

Ovogodišnja Ljetna škola hrvatskog jezika, kulture i duhovnosti, koja se u organizaciji Udruge *Naša djeca* održava već dugi niz godina, održana je od 29. srpnja do 6. kolovoza u mjestu Prvić Luka. Sudionici su, kao i svih prethodnih godina, boravili u Samostanu Svete Marije od Milosti u Prvić Luci gdje ih je s velikom radošću primio don **Božo Škember**.

Ove godine je bilo 64 sudionika, od toga 38 djece koja pohađaju cjelovitu nastavu na hrvatskom jeziku iz Subotice i okolice.

Kao i svake godine Ljetna škola se održavala po unaprijed određenom programu.

»Dan započinje tjelovježbom i duhovnim nagovorom kojeg je ove godine vodio katedralni vikar vlč. **Damjan**

Pašić. Nakon doručka odlazi se na plažu na sunčanje, plivanje, a ove godine nas je zaista poslužilo vrijeme«, kaže predsjednica Udruge *Naša djeca* **Željka Vukov**.

»Prije ručka djeca i roditelji odlaze na sv. misu, a nakon ručka se održavaju kreativne radionice. Zatim ponovo slijedi odlazak na plažu, a navečer su se održavale sportske aktivnosti i natjecanja u nogometu, odbojci, stolnom tenisu, a ove godine i u vaterpolu. Bilo je i onih koji su se posvetili pecanju ili obilasku pješice cijelog otoka«, kaže organizatorica programa **Željka Vukov** i dodaje kako je ovogodišnji program poseban i po tome što su se roditelji i djeca koji se inače nisu poznavali, izuzetno lijepo uklopili i družili.

Posebna zanimljivost ovoga malog otoka je što je u ovom mjestu, po njegovoj želji, pokopan znameniti hrvatski leksikograf, poliglot i izumitelj **Faust Vrančić** (1551. – 1617.). Njemu je posvećen i Memorijalni centar sa samostanom povezan mostom koji je projektirao sam Faust Vrančić te sudionici programa imaju mogućnost upoznati se s njegovim djelom i izumima. Također je Prvić znamenit i po nekoliko sačuvanih glagoljaških natpisa i matičnih knjiga pisanih glagoljicom.

Boravak na Prviću dijelom financiraju sami roditelji, budući je Ljetna škola posvećena zajedničkom sudjelovanju u programu djece i roditelja, a ima i svoju socijalnu dimenziju jer je omogućen boravak i roditeljima s više djece koji to inače sebi ne bi mogli priuštiti.

Ovogodišnja Ljetna škola održana je zahvaljujući donaciji Hrvatske katoličke misije blaženi Alojzije Stepinac iz Salzburga te pomoći Hrvatskog nacionalnog vijeća u Srbiji, Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske i Pokrajinskog tajništva za obrazovanje, upravu, propise i nacionalne manjine – nacionalne zajednice, a da djeca imaju sladoled svakog dana, pobrinula se anonimna donatorica iz Osijeka.

J. D.

Too optika

551-045

Subotica, kod glavne pošte.

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwigsburga.
Tel.: + 4917621561026 ili 064/1826160.

Hrvatska obitelj iz Zagreba koja živi u Segedinu (Mađarska) traži ženu za čuvanje osmomjesečnog djeteta i pomoć u kućanstvu na duže razdoblje. Plaćanje 800 eura. Stan i hrana osigurani, slobodni dani i ostalo po dogovoru. Kontakt telefon: Mirko, 0036-30-288-93-33.

Izdajem višenamjenski poslovni prostor u BiH, RS Srpska, Istočno Sarajevo u centralnoj gradskoj »A« zoni na šetnici Dr. M. Lazića, veličine 100 m² + 35m², idealan za predstavništvo kompanija, organizacija ureda ili automatskih kazina iz Srbije, Hrvatske, Mađarske. Kontakt email: lindov@yahoo.com ili viber: +964-781-891-68-75.

Prodaje se trobrazdni plug (14 cola) obrtač *regent* fiksno s predplužnjacima i 2 crtala i 2 kotača u radnom stanju (2.200 eura). Telefon: 064-228-11-00.

Potreban konobar ili konobarica za rad u sezoni na Pelješcu. Osigurana je hrana, smještaj, plaća je po dogovoru. Kontakt osoba Jasmina Kušić +385-99-5977155.

Poklanjam autorsko djelo. 40 inovacija, tehnologija, izuma, poslovnih projekata iz raznih oblasti proizvodnje i usluga. Tel.: 064/499-2342 (viber).

Prodajem kuću za odmor, 40 m² na placu od 500 m², na Hvaru, s dvije sobe, kuhinjom i kupatilom, s namještajem. Kuća je 13 km od Sućuraja, 100 m od glavnog puta. Do mora je 1 km ili 2,2 km. Cijena 45.000 eura. Tel.: 062 205973.

SOMBOR - Prodajem kompletno završenu termoizoliranu veću katnicu sa suterenom, garažom, ljetnom kuhinjom, svim komunalijama i CG u centru grada. Tel.: 025-5449220; 064-2808432.

Potrebne njegovateljice s europskim papirima za njemačku agenciju. Prijava na zdravstveno osiguranje dok radite. Ne plaćate proviziju. Plaće su za slabije znanje njemačkog jezika od 1.500 eura, a za bolje od 1.800 pa više.

Ja sam uz vas 24 sata dok ste na šteli. Sva pitanja i prijave možete poslati putem WhatsAppa ili Vibera. +381-63-708-05-60. Budite i vi dio našeg tima. Jovanka

Prodajem poljoprivredno zemljište, parcele broj 33565/1 i 33564 k.o. Donji Grad, za 8.500 eura/jutro. Kontakt 064/3758889.

Gradska uprava Subotica, Tajništvo za poljoprivredu i zaštitu okoliša, temeljem članaka 10. i 29. Zakona o procjeni utjecaja na okoliš (*Sl. glasnik RS* br. 135/04 i 36/09) objavljuje:

OBAVIJEST O DONIJETOM RJEŠENJU O DAVANJU SUGLASNOSTI NA STUDIJU O PROCJENI UTJECAJA NA OKOLIŠ

Dana 24. 7. 2023. donijeto je rješenje pod brojem IV-08/I-501-94/2023, kojim se daje suglasnost na studiju o procjeni utjecaja na okoliš projekta FM radio stanica RADIO PLAY 103.9, Subotica, na k. p. br. 3723/3 KO Stari grad (46.06081°, 19.39544°), čiji je nositelj »PLAY RADIO« DOO Beograd-Zemun, Ikarbus 3 Nova 19, Beograd (Zemun).

Protiv ovog rješenja nositelj projekta može pokrenuti upravni spor pred Upravnim sudom u roku od 30 dana od dana prijema rješenja, a zainteresirana javnost u roku od 30 dana od dana objavljivanja obavijesti o donijetom rješenju u sredstvima informiranja. Tekst rješenja se u cijelosti može preuzeti na internetskoj adresi:

http://www.subotica.rs/documents/zivotna_sredina/Resenja/501-94-2023.pdf.

Besplatni mali oglasi uz kupon iz *Hrvatske riječi* koji

VAŽI DO 14. 8. 2023.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priložen kupon kojega objavljujemo u svakom broju *Hrvatske riječi*. Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo

HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik*, u trajanju od deset minuta, emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine.

Emisija *Izravno* – rezime najvažnijih događaja u hrvatskoj zajednici tijekom tjedna – na programu je nedjeljom u 16, a *Svjetionik* – o političkim i kulturnim događanjima u zajednici – nedjeljom od 16.30 sati. Obje emisije traju pola sata.

Polusatne radijske emisije s raznovrsnim temama iz hrvatske zajednice, na Trećem programu Radija Novi Sad emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati.

GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKD-a Vladimir Nazor iz Stanišića emitira se na valovima Radio Fortuna, na frekvenciji 106,6 Mhz, subotom od 16 do 17 sati.

Vijesti ove produkcije, u tekstualnom obliku, mogu se pročitati na internetskom izdanju Novog Radio Sombora.

HRT

Emisije programa za Hrvate izvan RH emitiraju se ponedjeljkom, utorkom, srijedom i četvrtkom na Drugom programu HTV-a poslije 18 sati i to prema sljedećem rasporedu:

- ponedjeljak u 18 sati i 20 minuta – dokumentarni film o Hrvatima izvan RH
- utorak u 18 sati i 20 minuta – *Glas domovine*
- srijeda u 18 sati i 20 minuta – *Pogled preko granice* – Hrvati u BiH
- četvrtak u 18 sati i 10 minuta – *Globalna Hrvatska*

Emisije se repriziraju ponedjeljkom i srijedom (dokumentarni filmovi o Hrvatima izvan RH i *Pogled preko granice*) na HTV 4 od 20 sati i 30 minuta, a *Globalna Hrvatska* reprizira se na HTV 4 subotom u 17 sati i 10 minuta. Na satelitskom HRT Int. sve spomenute emisije prikazuju se u skladu s vremenskim zonama, a mogu se pogledati i na multimedijskoj platformi HRTi te na internetskom portalu *Glas Hrvatske*.

VINKOVAČKA TELEVIZIJA

Televizijska emisija *Hrvatska rič iz Vojvodine* u trajanju od 45 minuta, emitira se petkom od 21 sat i 45 minuta. Emisiju realizira redakcija NIU *Hrvatska riječ*.

Najhladnija rijeka na svijetu

Posebno razdoblje u godini

Postoje različita doba godine koja su nam na neki način zaista posebna. Općenito, kako pjesme kažu, najljepše doba godine je Božić, slavi se rođenje Isusovo, cijela je obitelj obično na okupu, sve blista i sve je divno. Barem za većinu ljudi. Zatim rođendani, posebno značajni za pojedince i njihove prijatelje, imendani, proslave, vjenčanja... Lista može biti duga.

Jedan od posebnijih događaja u godini za mene, ali i za sve veslače s kojima veslam, jesu ženski maraton i maraton lađa na kojima sudjelujemo već dugi niz godina. Iako nismo rođeni u dolini Neretve, veza koju smo ostvarili s ovom rijekom je na nekim vanzemaljskim razinama i toj ljubavi nikada nećemo odoljeti.

O maratonu i lađama pišem iz godine u godinu. Ove godine planiram napraviti veće izvješće jer je naš učinak na različitim razinama. Ali te detalje ostavljam za poseban članak, a danas nas puštam da tečemo Neretvom.

Doživljaj uživo

Otkrivanje mjesta čitajući o njima i slušajući priče način je da upoznate naš planet, ali prava slika na taj način može izostati. Iako danas ima i videa, fotografija i vrlo vjerodostojnih priča, cijelu sliku stvara dah koji uzmete na nekom mjestu.

Moju jasnu i cjelovitu sliku o Neretvi stvorio je tek naš put biciklama od Sombora do Hvara. Do tada je Neretva za mene bila onakva kakva je oko Mostara. Brza, svijetlo zelena, ne jako duboka i ne jako široka. Neodoljiva svako, ali pravu sliku o tome dobijem tek vozeći se od Jablanice do Mostara, pa do Metkovića i sve do Ploča. Nikad nisam mislila da može biti tako duboka i široka.

Neretva izvire na nadmorskoj visini od 1095 metara ispod planina Zelengore i Lebršnika u BiH i teče tom drža-

vom u dužini od 205 km, a posljednjih 20 km teče kroz Hrvatsku. Dakle, dužina Neretve je 225 kilometara.

U gornjem toku, do Čapljine, Neretva je kanjonska rijeka, a zapadno od Konjica ulijeva se u akumulaciju Jablanica. Uz Gabelu se širi u deltu površine 196 km², koja je pod zaštitom UNESCO-a od 1992., a od Opuzena se dijeli na dvanaest rukavaca. Plovna je od morske obale do Metkovića. Kod Rogotina i Ploča utječe u Jadransko more.

U donjem toku Neretve dvije su struje: jedna teče k moru i slatkovodna je, a druga teče u suprotnom pravcu i pod utjecajem je mora i plime.

Zanimljivosti

Neretva je poznata još od grčkog doba. Po njoj je ime dobila grčka kolonija Narenta, koja se nalazila uzvodno od današnjeg Metkovića. Stari nazivi za Neretvu bili su Nera ili Narenta. U starom vijeku Neretva je bila poznata iz današnje Jablanice, gdje je živjelo ilirsko pleme Narentsi. Delta Neretve jedno je od rijetkih plodnih područja u Dalmaciji.

Životinjski svijet Neretve i njenih pritoka vrlo je raznolik. Brojne su vodene zmije, jegulje i pastreve, a delta Neretve poznato je uzgajalište mandarina, lubenica, rajčica, grožđa i mnogih drugih poljoprivrednih proizvoda.

Prodor mora u Neretvu je toliko jak da se u Metkoviću, kada se lovi u površinskom dijelu rijeke, lovi riječna riba, a morska pri dnu.

Činjenica da rijeka teče s jedne strane u površinskom dijelu, a s druge strane u dubini, predmet je moje fascinacije i o tome puno pričam ljudima. A u svakoj priči o maratonu lađarica Neretva zauzima središnje mjesto.

Gorana Koporan

Stolnotenisači iz Opatije gosti STK *Spartak Infostud* Subotica

»U sportu ne postoje barijere i granice«

Sada su tu djeca iz Opatije, a u prosincu u Suboticu dolaze najbolja djeca stolnotenisači iz naše županije (Rijeke, Jadranova pokraj Crikvenice, Malinske s otoka Krka i Opatije), njih oko 25-ero, kada će Stolnoteniski savez Vojvodine ovdje organizirati kamp * Imamo uspjeha na nivou Hrvatske, ali i srpski i hrvatski stolni tenis neka-ko idu dolje, i zbog financija, ali više zbog nedostatka ljudi koji bi radili s djecom i mladima, kaže trener Diego Lipovšek

Članovi Stolnoteniskog kluba *Opatija 08* iz Opatije, njih 14-ero s trenerom, boravili su prošloga tjedna u Subotici na ljetnim pripremama za predstojeću sezonu. Domaćin im je bio STK *Spartak Infostud* u čijim se prostorijama, smještenim u subotičkoj Dvorani sportova, i inače svake godine tijekom ljeta održavaju pripreme, kako za reprezentaciju Srbije, tako i za stolnotenisače iz okolnih država.

Na pripremama pred novu sezonu

Budući da se u Subotici nalazi stolnoteniski centar za ljetne pripreme reprezentacije Srbije za nastupajuću sezonu, STK *Spartak Infostud* redovito ugošćuje i stolnotenisače iz susjednih zemalja, pa je tako u našem gradu,

od 31. srpnja do 6. kolovoza, boravilo 14-ero djece iz Opatije, dobi od 6 do 17 godina.

Subotički klub ima dobru suradnju s hrvatskim trenerima i, kako ističe njegov prvi trener **Mirko Gavrilović**, u sportu ne postoje barijere i granice.

»U stolnom tenisu sezona počinje u rujnu i završava se negdje u svibnju, a ovo su sada ljetne bazične pripreme. U okviru njih oni su odlučili doći kod nas. Prvi put su ovdje, oduševljeni su sa svim, a i mi smo zadovoljni s njima kao domaćini. U prethodnim godinama na pripreme su nam dolazili iz Hrvatske, Mađarske, a budući da je u Subotici stolnoteniski centar za pripreme reprezentacije Sr-

Stolnoteniski klub *Spartak Infostud*, koji će u rujnu promijeniti naziv u *Spartak – Inspira*, koja je glavni sponzor, trenutno ima blizu 60 članova raspoređenih po kategorijama – mini kadeti, mlađi kadeti, kadeti, juniori, a prva ekipa sudjeluje u super stolnoteniskoj ligi Srbije.

Mirko Gavrilović podsjeća kako ovaj klub službeno postoji od 1945. godine, iako je postojao i prije rata. »Mi smo najuspješniji klub u Srbiji, s mnogo svjetskih titula. Konkretno, tu je **Zoran Kalinić**, koji je bio svjetski prvak u igri parova, potom pokojni **Vilim Harangozo** s mnogo osvojenih titula, osvojili smo i dva puta europski kup sajamskih gradova«, kaže Gavrilović, dodajući kako u želji da privuku nove članove, od 7. kolovoza organiziraju besplatnu jednomjesečnu stolnotenisku školu.

»Treninzi su tri puta tjedno, bit će tu treneri, djeca će dobiti reket, a nama je cilj da ta djeca ostanu i da svaki dan treniraju.«

Zainteresirani za ovu školu mogu se javiti treneru Mirku Gavriloviću na broj telefona 063/761 222 4.

bije, dolaze nam iz mnogih mjesta iz naše zemlje«, kaže Gavrilović.

Djeca su došla u pratnji trenera Županijskog centra stolnoteniskog saveza Primorsko-goranske županije sa sjedištem u Rijeci (RH), **Diega Lipovšeka**, nekadašnjeg člana STK *Opatija*, koji se nakon okončanja igračke karijere posvetio treniranju mladih i perspektivnih stolnotenisača.

»Sada su tu djeca iz Opatije, a u prosincu u Suboticu dolaze najbolja djeca stolnotenisači iz naše županije (iz Rijeke, Jadranova pokraj Crikvenice, Malinske s otoka Krka i Opatije), njih oko 25-ero, kada će Stolnoteniski savez Vojvodine ovdje organizirati kamp. Naša suradnja počela je tako što sam tražio neko mjesto izvan Hrvatske gdje bih mogao prvi put odvesti djecu, da ih odvojim od roditelja, da vidim kako se snalaze bez njih. Prvo je bio Bečej, Zmajevo, jedne godine sam bio u Krupnju, ali mi se nije svidjelo. Moj prijatelj **Branko Đukić** iz Sportskog saveza Vojvodine mi je jednom prilikom predložio Suboticu. Došli smo ovdje, sreo sam trenera **Nebojšu Gabrića** kojeg znam već 15 godina, tu je i gospodin Gavrilović, koji mi je pomogao u početku, i oduševljen sam Suboticom, konkretno njezinom starom arhitekturom, koja se nažalost počela gubiti u Opatiji«, navodi Lipovšek, te daje svoju ocjenu o generalnom stanju u stolnom tenisu u Hrvatskoj pa i u Srbiji:

»Što se stolnog tenisa tiče u našoj županiji pa i u Hrvatskoj, u odnosu na subotički *Spartak*, koji ima dugu tradiciju i koji je bio jedan od najboljih klubova u bivšoj Jugoslaviji, mi se ne možemo pohvaliti. Ovo ovdje me je oduševilo, vidim da se izuzetno puno radi s djecom, da je puno trenera. Kod nas se sad nešto pomaknulo, došli su nam neki stariji ljudi, koji su dobrodošli, vuku taj klub. Do mladih je vrlo teško doprijeti, oni prvo gledaju da zarade pa tek onda ide ostalo, a nema ni novaca. Stariji imaju više entuzijazma, vole taj sport. Imamo mi uspjeha na nivou Hrvatske, ali i srpski i hrvatski stolni tenis nekako idu dolje, i zbog financija, ali više zbog nedostatka ljudi koji bi radili s djecom i mladima. No, bez obzira na sve, puno znače ovakvi susreti, surad-

nje, jako je dobro da se djeca druže, da razgovaraju (čuju i drugačije riječi)«, ističe Lipovšek, a na pitanje o mogućnosti uzvratnog posjeta odgovara:

»Trenutno surađujem sa Stolnoteniskim savezom Vojvodine i oni odlučuju koga će poslati. Naravno, možemo se dogovoriti oko neke razmjene, pa da djeca iz Subotice dođu kod nas na more.«

Mlade nade stolnog tenisa

Dvanaestogodišnja **Nikol Kršanac** članica je Stolnoteniskog kluba *Opatija 08* već šest godina.

»Zainteresirala sam se za stolni tenis nakon što su nam predstavili ovaj sport jednom prigodom u školi. Pitala sam tatu mogu li početi trenirati i jako sam sretna što sam i dalje tu. Prvi put sam u Subotici, ali sam u Novom Sadu bila već tri puta. Bili smo u ZOO vrtu na Paliću i u centru Subotice i sve je jako lijepo.«

Osmogodišnji **Karlo Radovanović** trenira u opatijskom stolnoteniskom klubu godinu dana.

»Jako mi se sviđa sve u Subotici, posebno ova sportska dvorana gdje treniramo, a i ovaj park za trčanje pored dvorane je isto fora. Upoznao sam se s dosta njih i družimo se i tijekom, a i nakon priprema.«

Luka Vitović (16 godina) član je subotičkog STK *Spartak* četiri godine, a kao osoba s invaliditetom član je i novosadskog stolnoteniskog kluba u ime kojeg igra za reprezentaciju Srbije kao paraolimpijca i u toj je kategoriji drugi u državi.

»Prvo nisam mogao naći nijedan sport kojim bih se bavio, a želio sam to, a onda je moja mama na FB-u vidjela poziv u besplatnu školicu stolnog tenisa preko ljeta, prijavio sam se i na kraju i ostao. Upoznao sam Mirka i on je počeo sa mnom trenirati. Igram i u svojoj kategoriji, ali ne predstavlja mi nikakav problem niti prepreku igrati stolni tenis i sa svojim prijateljima ovdje u *Spartaku*«, kaže Luka.

I. Petrekanić Sić

Umotvorine

Ponavljamo ono što ne promijenimo.

Što vam je ego veći, to ste od sebe dalji.

Svrha života jeste život sa svrhom.

Vicevi, šale...

- Što ti je rekao doktor?
- Da moram prestati jesti slatko.
- Pa hoćeš li?
- Ma kakvi, nije mene mama rodila da se mučim.
- Smršala si?
- Izgubila sam 10 kg za samo pet dana. Bila na dijete zvana »lubenica«.
- Nikad čula za tu dijete.
- Izvagaš se držeći lubenicu pa se poslije pet dana vagaš opet, ali bez lubenice.

Mudrolije

Jedino osoba koja ne vesla ima vremena da ljulja čamac.

To što je netko loš je njegov problem, a to što ima utjecaj na vas je vaš problem. Izbor je vaš!

Dok se čovjek pretvara da je ono što nije, u njemu umire sva ljepota onoga što jeste.

Vremeplov – iz naše arhive

**Članice HKPD-a Matija Gubec, Tavankut
Biograd, 2013.**

Gustiranje

Piše: Ivan Tumbas

Dužijanica

Gustiram sidečki na šamedli u ambetušu pa odmravljam čutke. Čeljadi moja mila, ima jedna draga pisma »Salašari trošadžije, varoščani kavkadžije«, ispivana je prije fajn godina, koja tušta obuvata naš adet. Sotim ću kast poruku naši stari – salaš će opraviti kuću u varoši, a kuća je samo misto troška. Pobilužili su za vika huncuti naš pobožan svit i znali podbadat pa se po dikoji i upeco. Posli se teško oduprit i izbavit od napasti. Ti, di koji su zagažili odavno u balegu, sad ji prati rep takog tala koji za života vuku. Lunaju se oni livo pa desno, al ji nema ko odminit. Konteni su ić u kob, zdravo i komisni, stekli su u tal varoši, ne na salašu. Viščine se al zavist što moraju izposlovat je velika hiba. A, pujkali su naš svit u kojekakim plečkama tim crnim rabotama su sprimni i viru proćerdat. Obaško su višti prošnjotat i burlat svojim vrtljivim gazdašagom. Taki prandašak traje tušta godina, kad će to jedared izvitrit. Svitlija vrimena uvik dolaze posli ampe. Dotrčalo vrime dužijance naše mile, zafala dragom Bogu što nam darivo kruv naš svakidašnji. Tom je cigurno doprino salašar koji je argatovo, molitvom svakidašnjom i poglidom u nebo dan započeo. Ris i rod ovogodišnji kaki taki, a cina bolje da smanem s rukom. Radujemo se novom kruvu koji nam je darovan. Taj dar tribamo proslavit i duhovno koje je slavimo stotri-najsti put. Ostavili su naši stari adet da čuvamo i radujemo se našoj dužijanci. Gustiram pa se vrnem u ditinstvo, sitim se te zafale. Učen sam bio ko dite, kako se kruv svagdašnji prikrži i siče. Ako nehotice padne na zemlju kruv, on se otare, poljubi i poide a mrvice od kruva su se smele pa mećale u spirine da i josagu bude uslast. Danas su drukčija vrimena. Jedni debeli ne mogu zakopčat pucad na odilu, dok drugi nemaju šta isti. U ovdašnjim vrimenima kruv se ne pošti-va, baca se bez imalo srama. Siroti ljudi koji nemaju tu koru kruva na astalu, burlaju po kantama. Svi vide al se viščine. Tu u našoj Bačkoj di rodi sve što se posije, da imade gladni čeljadi Bože smiluj nam se. Televizor divani u svitu je velika glad di neprispiva žito. To alvatno nepoštivanje je dovelo i do gungule sila i rata. E, čeljadi sad kad nam se događaje strašna nevrimenta, nije li to upozorenje. Triba metnit prst na čelo. Dužijanica je na basamagi, sve je na svom mistu. Al me obaško trevlja ta podiljenost u našem fritalju.

Trgnem se, mal nisam obamro. »Ti ne misliš ić na izbor naj lipče dice i razgalit se tamburašima u varoši?«, veli moja lipča polovina. »Disi odkaso, gledam te niko vrime na toj šamedli, sve si čutke od-mrvio.« »Kako je to pitanje, očul, pa daštaću.« Friško se opravim, pa zajašimo na bicigle i verglamo do varoši. Divanili smo putom čije dite se takmiči za izbor pratioca bandaša i bandašice. Ufriško smo stigli, zakatancujem bicigle jel naleglo se vandrovača. Friško smo očli do bine. Tambure zvone gradom. Sva milina slušat, di-vana, nas mijani lica. E, to nama fali. Niko se oblači, al izmoljeno je za tu nakanu dosta krunica, nek zaobađe blažena kiša. Razbirali su naj lipče pratiocice bandašice i bandaša. Odigralo se momačko kolo. Imal šta lipčeg od ovog. Friško je prošlo. Odešemo na salaš. Sutradan idemo na svečanu večernju misu. A u nedilju dolaze gosti na salaš; dica, unučad, pretelji, triba se spremić, jel dužijanica je naša dika. Jedva čekam svečanu misu dužijance. Čeljad obučena u naša lipa ruva. Konje upregnute u karuce ukrašene vincima žita, upregnute u stare sačuvane sersame. A povorka i barjak dužijance nek vijori gradom, od katedrale do bine na korzi, da pozdrave drage svećenike naše. Eh, al kad se opravim u moje ruvo talovano od moji stari i unučad, to je dužijanica koja ima mista u našim srcima cile godine.

Rič po rič

Piše: Željko Šeremešić

Još od sriće

Evo i Marin se namistio. Ni zaboravio na didu. Dono rakuju. Boca zamagljena i fićok svakom pa će: »Vidim dida da vam se oče smiju, dobre ste volje.« Pozna je mi ko staru kantu. Obešenjak jedan. Nemož ništa od njega zatajiti. E mislim se, saću viditi šta š najranije kazat na ovo. Pa ću: »Jest, jest, potrefio si od prve. Al zato ti mene kaži kad sve znaš i vidiš šta j to ,srića' za tebe i za današnju dicu, što b rekli za današnje mlade?« Češe se iza glave a ja ću dalje objašnjavat kako ja baš ne razumim kako j to danaske al se sićam kako j to kad-god bilo. Na to će: »E baš ste potrefili pitat. Ima tu mlogo srića dida. Kad malo bolje prošudiram i malo pogledim unatrag i krenem od početka srića j da se rodiš na pravom mistu. Što b rekli međ svojima ako ništa u države di si svoj međ svojima. Onda da ti kad se rodiš du naše ime Stipa, Joza, Anica, Marija, jel tako kako. E onda da ti otranjivu u naše vire, da imaš mlogo braće i sestara. Da se na vrime oženiš pa i ti sve tako napraviš ko što sam sad reko.« A ja ću: »Čekaj, stani. Od te sriće jel srića što s reko ovo poslidnje što si reko da se oženiš i tako to, dicu otranjivaš... tu si ti koda baš omanio. Ništa od toga, ni blizu. Što b moderno rekli ni na vidiku kako ja vidim, ni ne sanjaš kako čujem i znam. Pa ti s natuko već trist i kusur, ženu nemaš a kamo l da si dite napravio. Divojku ako imaš tajiš koda će ju kogod ukrast. A kako čujem i odviše veliki si izbirač.« Ope se češe iza glave. Objašnjava da pravo divanim al da on protiv sebe ne može, da on ima neke njegov »kriterije«. Pitam kaka j to putvarija taj »kriterij« što ne da da se oženi a on objašnjava da j to ono što imaš u glave kako ženska triba da izgleđe i šta triba da ima u glave. Sase ja češem, čudim, pa študiram kako mož napraviti taki »kriterij« da po njemu našem selu jel ako ništa u tom svitu ne mož nać ženu za sebe. Pa se mislim, da j dragi Bože baš dobro što se ne moram ženit ope. »Ajd dobro, nećemo više od ti „kriterija“, vidim da ti ne mogu ubedit. Tiraj dalje od sriće« nastavljam. »Eto dida, onda j srića da imaš dobar posov. Da škole što si završio mož unovčit. Da od njega možeš živit. Otranjivat ženu, dicu. Ako triba pomoć dadu i majku. Jel ako imaš posov onda su ti se karte otvorile što bi moderno rekli. E još je veća srića dida ako taj posov možeš radić kod kuće a ni utuđe države.« E tu j ope naletio: »Ka j to tako, taj sritan posov što triba imat za sriću si ti imo i kod kuće. Nisi moro it u drugu državu. Ta imamo zemlje da budeš veliki gazda. Ta ti bi sa tvojim školama napravio da sve bude na puce. I svi sritni. Ta ti što imaš pobigo.« Spušćo nos Marin. Vidim satiro sam ga u čošak. Študiram da ovaj divan od sriće može završit i nesrićno. Malo mi žo Marina. Študiram da se možda i nismo tribali oma ujtru divanit od sriće već od kake pametnije stvari. Al oma sitim da baš i nema veće sriće u životu neg da imaš sriće. Taman sam zinio da nastavim od te sriće kad viče ova moja da j užina gotova. Bože od zarana do podne divaneć od sriće vrime prošlo dok si reko britva a koda ni počeli nismo. Fala Bogu do večere imamo još vrimena malo razglabat od sriće.

U NEKOLIKO SLIKA

27. saziv kolonije *Bunarić*

Srneći paprikaš

Monoštor je selo okruženo bogatim šumama i atarom, pa su Monoštorci oduvijek bili vrsni lovci, a divljač je bila dio prehrane. Sada je drugačije jer se strogo vodi računa o odstrjelu divljači, ali to ne znači da se ne može doći do mesa od divljači i da se ne može skuhati ukusan paprikaš. U ovoj ediciji KuHaRu donosimo recept za srneći paprikaš.

Sastojci:

6 kg srnećeg mesa

2 kg svinjskih papaka

voda

sol

6 jušnih žlica slatke začinske paprike (žlica po kilogramu mesa)

ljuta paprika (po ukusu)

feferone

2 kg luka

nekoliko krumpira

lovorov list

papar u zrnu

začin *Vegeta*

Napomena:

Papci se dodaju radi dobivanja slasti/sočnosti i gustine čorbe paprikaša jer je srneće meso iznimno suho.

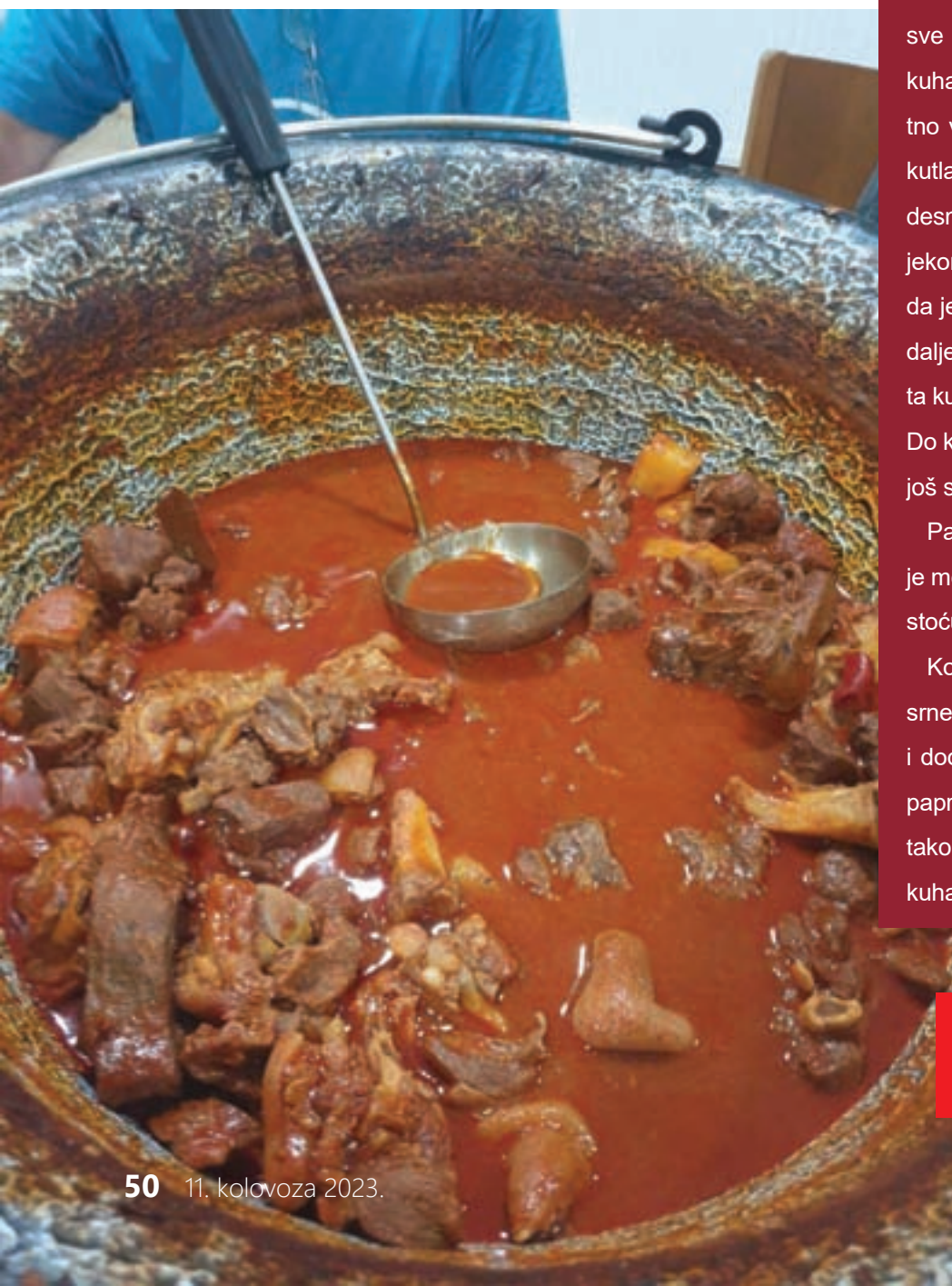
Priprema:

Srneće meso iseći i staviti u hladnu vodu da iz njega izađe krv. Dobro je više puta mijenjati vodu sve dok u njoj ima krvi. Najbolje da meso odstoji u vodi preko noći. Luk isjeći na kockice. Meso i luk staviti u kotlić i može se dodati malo vode. Dinstati 20 do 30 minuta na srednje jakoj vatri, uz stalno miješanje do dna kotlića kako se meso ne bi zalijepilo za dno. Nakon dinstanja dodati vodu da prekrije meso u kotliću te papar u zrnu, lovorov list i žlicu *Vegete*.

Kuhati sve ukupno (zajedno s dinstanjem) dva i pol do tri sata (može i manje ili više), sve u ovisnosti od starosti snetine. Tijekom kuhanja vatru ložiti tako da paprikaš konstantno vri (ne prejak). Povremeno promiješati kutlačom meso u kotliću i vrtjeti kotlić lijevo-desno da se meso ne bi zalijepilo za dno. Tijekom kuhanja dodati sol. Kada se procijeni da je do pola kuhano, dodati krumpir. Kuhati dalje, i kada po procjeni ostane oko 40 minuta kuhanja, još jednom dodati vode i papriku. Do kraja kuhanja, ako je potrebno, dodaje se još soli.

Paprikaš je gotov kada kuhar procijeni da je meso kuhano, a paprikaš ima dovoljnu gustoću, da je dovoljno ljut i slan.

Koliko će se paprikaš kuhati ovisi o starosti snetine, pa periodu kuhanja treba prilagoditi i dodavanje začina, vode i krumpira. Srneći paprikaš možda izgleda lako skuhati, ali nije tako pa je naša preporuka da se prvi put kuha uz asistenciju nekog iskusnijeg kuhara.

KuHaR tradicijskih jela pripremamo uz potporu Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

5+plus

JEDNOM POLISOM pokrijte 5 rizika

Osigurajte sebe, svoj automobil i putnike u njemu samo jednom polisom

Maksimalan oprez u vožnji, briga o automobilu i ljudima u njemu nekada nisu dovoljni da nas zaštite od nepredviđenih okolnosti poput kvara vozila, loma stakala i prirodnih rizika. Bilo da ste na odmoru ili službenom putovanju, uz polis **Paket 5+ Milenijum osiguranja** nećete morati da brinete zbog okolnosti koje nisu pod vašom kontrolom.

Ovom polisom osiguraćete se od **pet najčešćih rizika** i obezbediti:

1. Osiguranje od loma stakala na putničkom vozilu;
2. Osiguranje putničkog vozila od oštećenja usled prirodnih rizika;
3. Osiguranje lica u putničkom vozilu od posledica nesrećnog slučaja – nezgode;
4. Pomoć na putu;
5. Zamensko vozilo.

MILENIJUM OSIGURANJE
Vam je na usluzi

www.milos.rs
011/ 715 23 00

FREKVENCije:

NOVI SAD 90,0 MHz
SUBOTICA 90,7 MHz
SOMBOR 95,7 MHz
NIŠ 102,7 MHz

KONTAKT:

Ured: 024/600-099
Program: 024/600-011
SMS: 063/598-441

Slušajte nas i na aplikacijama:

Radio Marija Srbije
Radio Maria play

www.radiomarija.rs

 @Radio.Marija.Srbije

 @radiomarijasrbije

RADIO MARIJA

Kršćanski glas u vašoj kući!

ILI-ILI

Priključenje **BESPLATNO**

+ Birate između:

- 6 meseci po **1 dinar** ili
- 12 meseci sa **50% popusta**

**Astra
Telekom**

011 44 22 009

ČETVRTAK 10. 8. 2023.

19:00 Književna večer u organizaciji Katoličkog društva „Ivan Antunović“, – Svečana dvorana HKC „Bunjevačko kolo“, Subotica

PETAK 11. 8. 2023.

Tijekom Izložba rukotvorina – Gradski trg, Subotica dana

19:00 Izložba radova od slame nastalih na XXXVIII. Sazivu kolonije slamarki u Tavanikutu Predvorje Gradske kuće, Subotica

20:00 Tamburaška večer – Gradski trg, Subotica
Predstavljanje bandaša i bandašice i izbor pratičaca, proglašenje najljepšeg izloga Gradski trg, Subotica

SUBOTA 12. 8. 2023.

18:00 Svečana Večernja – katedrala-bazilika sv. Terezije Avilske, Subotica

19:30 Polaganje vijenaca od žita na spomenik Risarar i spomen-bistu Blaška Rajića – park ispred Gradske kuće, Subotica

20:00 Skupština risara – Gradski trg, Subotica

Nastup folklornih ansambala,
Gradski trg, Subotica

NEDJELJA 13. 8. 2023.

SREDIŠNJA PROSLAVA DUŽIJANCE 2023.

9:00 Blagoslov i ispraćaj bandaša i bandašice crkva sv. Roka, Subotica

9:15 Povorka do katedrale sv. Terezije Avilske

10:00 Sv. misa zahvalnica
katedrala sv. Terezije Avilske, Subotica

12:00 Svečana povorka kroz grad, predaja kruha gradonačelniku, Gradski trg, Subotica

19:00 Posjet grobu Blaška Rajića
Kersko groblje, Subotica

20:00 Bandašicino kolo, Gradski trg, Subotica

DUŽIJANCA

PROGRAM 2023.